

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ІСТОРІЯ ДИПЛОМАТІЇ

Навчально-методичний посібник

*За редакцією завідувача кафедри
міжнародного та європейського права
О. В. Бігняка*

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК [327.82+341.7]:94(075)
I-90

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 2 від 14 грудня 2020 року)*

Автори:

Бігняк О. В. – доцент, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» д.ю.н., (передмова, тема 2);

Белогубова О. О. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент (теми 1, 5);

Грушко М. В. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент (теми 2, 3);

Мануйлова К. В. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент (теми 4, 5);

Гриб А. М. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н. (теми 4, 7);

Жебровська К. А. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н. (теми 3, 6);

Рябошапченко А. О. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н. (теми 6, 7)

Рецензенти:

Вігман К. Н. – директор центру підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів, д.п.н., професор Національного університету «Одеська юридична академія»;

Марченко Н. С. – к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

I-90 **Історія дипломатії** : навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 116 с.

ISBN 978-966-992-430-8

Видання визначає обсяг знань, які повинен опанувати здобувач вищої освіти відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього правознавця з дисципліни «Історія дипломатії», послідовність опанування навчальним матеріалом дисципліни з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, методичні рекомендації щодо проведення практичних занять, завдання для самостійної роботи, складові оцінювання знань здобувачів вищої освіти, список рекомендованої літератури. Навчально-методичний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів.

УДК [327.82+341.7]:94(075)

ISBN 978-966-992-430-8

© Колектив авторів, 2021

ПЕРЕДМОВА

Дипломатія завжди була і залишається тим головним інструментом, за допомогою якого держава захищає свої національні інтереси на міжнародній арені. Мирні контакти між незалежними політичними формуваннями потребували, з початку існування людини у сучасному розумінні, наявності якості репрезентативності, яка наразі відома під назвою «дипломатія». Наразі дипломатія отримала свою стабільну форму і стала витокom професії дипломата. Як і всі професії, вона виробляє власну термінологію і власний категоріальний апарат; вона розвивалася, еволюціонувала, і наразі процес її розвитку не припинився. Сьогодні дипломатична діяльність накопичила багатий досвід, отримала свої алгоритми дії, і, що найголовніше – допомогла людству винайти мирне вирішення складних напружених ситуацій, які мали змогу призвести до війни. Саме тому дипломатія залишається тією царинною, яка є необхідною людству та є ефективною в його інтересах.

Важливо не тільки знати основи дипломатичної роботи, але й розуміти конкретні ситуації, які призвели до формування тих основ. Існування та розвиток держави як суб'єкта міжнародного права та актора міжнародних відносин не може відбуватися без зовнішніх зв'язків з іншими суб'єктами. Держави вступають у різні зносини поміж собою за допомогою дипломатії, що говорить про її важливе значення для існування самої держави. Розвиток дипломатії супроводжувався постійним зростанням її сфери дії до такого масштабу, що сьогодні навряд чи якась сфера не становить інтерес для дипломатії. Економічні зв'язки, зокрема, стали більш тісними; співробітництво держав у військовій, культурній та іншій площині стало глобальним. Через такий складний характер дипломатичної діяльності важливо усвідомлювати становлення, розвиток та сучасний стан дипломатії, причому її характер відрізняється в залежності від конкретної держави.

Наразі дипломатія є інструментом політики не лише держави, а й інших акторів міжнародних зносин, таких як: об'єднання держав, міжнародних організацій, як урядових, так і неурядових, національних об'єднань, транснаціональних корпорацій тощо. Дипломатам дуже

важливо усвідомлювати якими інтересами володіють ці актори, як вони мають реалізувати їх інтереси, не шкодячи інтересам інших акторів. Враховуючи специфіку дипломатії як сфери діяльності людини не можна виокремити «збірку» основних правил або ж норм, якими вона керується, тим паче неможливо сформувати модальні алгоритми дій дипломатів в різних ситуаціях. Саме на розвиток навичок дипломатичного характеру спрямовується курс історії дипломатії, який дозволить здобувачам вищої освіти засвоїти базу історичного розвитку дипломатії та узагальнити тенденції її розвитку для подальшого застосування на практиці.

Програма навчального курсу «Історія дипломатії» спрямована на вивчення здобувачами вищої освіти основних правових категорій дипломатії та правового регулювання зовнішніх зносин. В навчально-методичному посібнику запропонована оновлена програма з урахуванням європейських стандартів, сучасної української дипломатичної практики та засвоєння теорії права зовнішніх зносин, яка надає можливість оволодіти необхідними практичними навичками та знаннями майбутньому юристу.

Впродовж даного курсу здобувачі вищої освіти мають дослідити загальні засади використання Конвенції про дипломатичні зносини, про консульські зносини, спрямованих на розвиток професійних навичок у сфері дипломатичного забезпечення міжнародного співробітництва.

Представлений навчально-методичний посібник містить практичні завдання, до кожної теми наводяться посилання на літературу, а також завдання для самостійної роботи, що дають можливість поглибити знання здобувачам вищої освіти з даної навчальної дисципліни.

У результаті вивчення даної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

Знати:

- поняття дипломатії України та її особливості;
- передумови і процес становлення дипломатії в історичній ретроспективі та на сучасному етапі;
- становлення та розвиток європейської дипломатії від Стародавнього Сходу до нашого часу,
- формування сучасної дипломатичної системи,
- розвиток та реформи дипломатичних служб, еволюція сучасної дипломатії в умовах європейської інтеграції.

- поняття дипломатичних правовідносин, їх структуру;
- загальноправові принципи, що використовуються у дипломатичній практиці;
- поняття, класифікацію суб'єктів дипломатичних правовідносин, їх права та обов'язки.

Вміти:

- грамотно висловлювати власні думки;
- складати основні документи, які використовуються в дипломатичній практиці (комюніке та ін.);
- норми міжнародного права, які регулюють дипломатичну діяльність;
- володіти спеціальною дипломатичною термінологією;
- застосовувати набуті знання для оцінки перспектив розвитку дипломатичної служби;
- визначати її місце та роль у зовнішніх зносинах між державами та реальної перспективи їх застосування для встановлення взаємодії України зі світовим співтовариством.

Навчитись:

- аналізувати норми міжнародного та національного права;
- вирішувати практичні завдання з урахуванням не тільки національного законодавства, а й практики міжнародного права.

Навчально-методичний посібник включає в себе тематику та стислий виклад лекцій, питання та завдання для практичних занять, основні питання та завдання для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти з історії дипломатії, питання заліку, посилання на корисні інформаційні ресурси та додаток Закон України «Про дипломатичну службу».

Програма має власну мету в засвоєнні здобувачем вищої освіти матеріалу з історії дипломатії та наопрацювання практичних навичок та знань.

Програма лекцій викладена з урахуванням останніх змін в дипломатичній сфері, включає базові інститути права зовнішніх зносин та направлена на передачу основних його категорій з метою ознайомлення здобувачів вищої освіти з теорією дипломатії.

Головною метою матеріалу до практичних занять, при розробці навчально-методичного посібника є надання здобувачу вищої освіти комплексного уявлення щодо дипломатичної діяльності до конкретних життєвих ситуацій.

Самостійна робота, що надається у посібнику, включає у себе тестові завдання та додаткові питання по темі, що дозволяє здобувачу вищої освіти ознайомитись із особливостями та загальними принципами формування та функціонування системи міжнародних відносин. Відповіді на додаткові питання до питань повинні бути обґрунтовані з посиланням на відповідні норми чинного національного законодавства, норми міжнародного права. Має бути особисте тлумачення проблеми на підставі діючого законодавства. З метою підготовки до практичних занять здобувачам вищої освіти необхідно ознайомитися з рекомендованою літературою, законодавчими та нормативними актами. Виконання завдань з кожної теми курсу є обов'язковою умовою підготовки до практичних занять.

У навчально-методичному посібнику надаються питання та тестові завдання для самостійної роботи з метою запам'ятовування здобувачами вищої освіти основних положень нормативної бази дипломатичної діяльності. Виконання зазначених завдань сприятиме розвитку у здобувачів вищої освіти практичних навичок щодо аналізу чинного національного законодавства та міжнародних договорів, а також порядку їх застосування, дозволить виявити рівень засвоєння навчального матеріалу з навчальної дисципліни «Історія дипломатії».

Мета та завдання навчальної дисципліни – сформувати системно-цілісне уявлення про дипломатичну діяльність, роль дипломатії як знаряддя зовнішньої політики держави, особливості розвитку світової дипломатії.

Курс хронологічно і тематично розглядає становлення та розвиток європейської дипломатії від Стародавнього Сходу до нашого часу, вивчається формування сучасної дипломатичної системи, розвиток та реформи дипломатичних служб, еволюція сучасної дипломатії в умовах європейської інтеграції. Особлива увага приділена неурядовій та економічній дипломатії, гуманітарним аспектам дипломатії, вивчається історія української дипломатії.

Курс підготовлений для здобувачів вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія», які здобувають кваліфікацію «бакалавр» за спеціальністю 293 «Міжнародне право» і включає 7 лекційних та 7 семінарських занять.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСУ

Факультет міжнародно-правових відносин

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практичні (семінари)	Всього ауд. годин	Самостійна робота	Загальний обсяг	Залік	Кількість кредитів ECTS
Денна	2	3	14	16	230	/60	/90	++	3,0

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Факультет міжнародно-правових відносин

№ пп/н	Тема	Лекційні заняття (год)	Практичні заняття (год)	Самостійна робота (год)
1	Історичні етапи формування сучасної дипломатичної системи	2	4	12
2	Розвиток дипломатичних служб світу в першій половині ХХ століття.	2	2	8
3	Еволюція сучасної системи дипломатії	2	2	8
4	Дипломатія в умовах європейської інтеграції	2	2	8
5	Неурядова дипломатія. Гуманітарні аспекти дипломатії і фактор релігії	2	2	8
6	Економічна дипломатія	2	2	8
7	Історія української дипломатії	2	2	8
	Всього:	14	16	60

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ЗА ТЕМАМИ ЛЕКЦІЙ

Лекція № 1

Тема 1. Історичні етапи формування сучасної дипломатичної системи

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Історія дипломатії як наука мистецтва ведення переговорів.
2. Періодизація історії дипломатії.
3. Міждержавні відносини та дипломатія Стародавнього Світу.
4. Дипломатія Середньовіччя.
5. Становлення і розвиток системи рівноваги в Європі.

Методичні вказівки

Історична наука досліджує питання розвитку та еволюції людства в цілому та окремих його елементів. Дипломатія – це діяльність з взаємодії держав та інших транснаціональних структур, яка спрямована на встановлення взаємовигідного співробітництва та контактів через знаходження компромісів та досягнення важливих політичних цілей. Кожна держава володіє своїми окремими політичними цілями, найважливіші з яких називаються життєвими інтересами держави, аналогічним чином своїми інтересами володіють також інші транснаціональні суб'єкти. Всі ці суб'єкти мають свою історію становлення. Тому й не дивно, що дипломатія як засіб досягнення політичних цілей має довгу історію. Курс «Історія дипломатії» спрямований на загальне окреслення тенденцій розвитку дипломатії в історичному плані та безпосередньо пов'язаний з історією міжнародних відносин. Курс структурований виходячи із загальної історії міжнародних відносин, але спрямований на вивчення розвитку суто дипломатичних практик та еволюції різновидів дипломатії, акцентуючи увагу також на історії української дипломатії. Взагалі, історія дипломатії та історія міжнародних відносин мають багато спільного, адже дипломатія є інструментом міжнародних відносин. Проте історія дипломатії вужча за обсягом ніж історія

дипломатичних відносин: дипломатія досліджує питання розвитку форм та видів взаємодії суб'єктів міжнародних відносин без огляду на характеристики таких суб'єктів. Вже у більш широкому порівнянні, історія дипломатії є частиною загальної історії людства, перебуваючи одночасно в системі історичних та політичних наук. Політичний бік історії дипломатії є беззаперечним: історія виробляє алгоритми взаємодії та контактів, відкидаючи непродуктивні та акцентуючи свою увагу лише на слушних та ефективних формах та видах. Тому історію дипломатії варто сприймати як історично-політичну дисципліну, що застосовує до свого предмету дослідження різні підходи, головним з яких був і залишається цивілізаційний.

Сучасні міжнародні відносини розбудовуються на широкому історичному ґрунті, природа та закономірності сучасних міжнародних відносин обумовлюються історичним підґрунтям. Сучасна система міжнародних відносин отримала свої загальні та специфічні риси після розпаду СРСР та закінчення «холодної» війни і характеризується існуванням монополярного світового порядку. Хоча на сучасному етапі вчені та дослідники говорять вже про багатополярний світ, в якому не існує єдиного беззаперечного політичного центру, варто звернути увагу на той факт, що при наявності розбіжностей та при наявності важливого життєвого інтересу єдиної наддержави неможливо віднайти такий компроміс, який нівелює цей інтерес. Не дивлячись на «гнучкий» монополярний характер сучасних міжнародних відносин вони характеризуються також декількома специфічними ознаками: глобальна демократична хвиля, глобальний економічний організм, зміна концепції воєнної безпеки, та космополітизація світової політики. Політико-правовий режим міжнародних відносин акцентує увагу саме на правовому аспекті, надаючи міжнародному праву високу роль та розширюючи його сферу застосування. Основні чинники сучасної системи міжнародних відносин криються в історичних аспектах розвитку людства, це: гуманізація системи міжнародних відносин як наслідок кривавих воєн ХХ століття, демократизація міжнародного життя (тобто, системи міжнародних відносин на противагу внутрішньому устрою держави), активізація недержавних акторів міжнародних відносин (ТНК, НУО тощо) як реакція на нездатність держав реагувати

швидко на виникаючі проблеми, розвиток міжнародних контактів поза контролем держав та, як наслідок, глобалізація тероризму, інформаційної сфери, та економічних зв'язків. Таким чином, сучасна дипломатія вийшла зі сфери лише державного інструментарію та стала явищем міжнародним відносин, залишаючись єдиним ефективним засобом сучасних міжнародних відносин.

Періодизація історії дипломатії відбувається по основним характеристикам, які притаманні кожній добі. Існують багато варіантів періодизації історії дипломатії. Відправним пунктом для періодизації є набір найбільш важливих подій, що змінювали як форми та види дипломатії, так і її сутність, з урахуванням системи міжнародних відносин. У цьому посібнику ми використовуємо найбільш широко розповсюджений в історичній науці варіант періодизації, який використовується для характеристики розвитку міжнародних відносин.) Отже, історію розвитку міжнародних відносин та дипломатії можна поділити на такі періоди: 1) дипломатія давнього світу (Давнього Риму та Давньої Греції, дипломатія європейського середньовіччя); 2) дипломатія Вестфальської системи міжнародних відносин та поява принципу суверенітету; 3) дипломатія Віденської системи міжнародних відносин та дипломатична боротьба за поділ світу; 4) дипломатія і міжнародні відносини у період та після Першої світової війни; 5) дипломатія у період Другої світової війни та холодної війни; 6) дипломатія після розпаду соціалістичного блоку.

Першим етапом розвитку дипломатії є період давнього світу, який охоплює історію Стародавнього Сходу (Єгипет, Вавилон, Індію, Китай), античну Грецію та античний Рим. Дипломатія Стародавнього Сходу характеризується відсутністю єдиної системи дипломатії, початком виникнення дипломатичних практик, появою та розвитком церемоніалу, малою значущістю міждержавних зв'язків, появою професії дипломата (яка, однак, часто була функціональною характеристикою інших державних посад). Антична Греція та античний Рим стали першими державами, де дипломатичні навички стали необхідною умовою для державних посад: у Греції це виникає через необхідність налагодження зв'язків між містами-полісами, у Римі – через необхідність контролю за прикордонними територіями, які через велику територію республіки,

пізніше імперії, мали більш тісні зв'язки з іноземними протодержавами та племенами, ніж зі столицею.

Дипломатія європейського Середньовіччя характеризується голо-вуванням насилля у міждержавних відносинах, проте і розширенням необхідності міждержавних контактів (система васалітету створює необхідність між державними ланками влади навіть в одній державі). Величезну роль в дипломатії цього етапу відіграє Святий Престол та особа Папи Римського, який володіє широкими можливостями для початку воєн та врегулюванні конфліктів у християнському світі. Саме широкі можливості дають ґрунт для всебічного розвитку дипломатичних практик у Святому Престолі. Але і країни Сходу розвивають дипломатичні методи через поглиблення міждержавних контактів, проте характеризувати це можна як покращення давніх практик, ніж створення нових. Нові риси дипломатія набуває в практиці Візантійської імперії XII–XIII століття: так дипломатія постає інструментом взаємодії держав.

У XV–XVI століття у Європі становиться модель дипломатії, що ґрунтується на системі рівноваги сил: з'являються «великі держави», які володіють значними ресурсами для провадження воєн, і саме вони мають привілеї вирішувати долю світу. Посольства мають право направляти всі незалежні держави, але мати постійні представництва – лише «великі держави». Яскраво ця модель дипломатії була застосована в добу італійських воєн. У подальшому – у XVIII–XIX століттях – система рівноваги сил займає головне місце в міжнародних відносинах, сама система удосконалюється, проводяться міждержавні конгреси та конференції «великих держав», на яких вирішуються головні проблеми Європи. На кінець XIX століття в Європі сформувалася система «великих держав», яка мала вплив на цілий світ через колоніальне панування, і наявність протилежних інтересів призводить до знецінення цієї системи рівноваги, адже історичні права та інтереси для системи рівноваги є непорушними.

Лекція № 2

Тема 2. Розвиток дипломатичних служб світу в першій половині ХХ століття.

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Дипломатія на початку ХХ століття.
2. Дипломатія в період Першої світової війни.
3. Становлення Версальсько-Вашингтонської системи.
4. Особливості розвитку дипломатії після Першої світової війни.

Методичні вказівки

На початку ХХ століття в Європі почалися зміни, що поставили під сумнів здатність великих держав справедливо оцінювати ситуацію та відповідати на кризи. Більше того, держави, що набирали могутності, як-то Німеччина та Італія, відчували несправедливість системи міжнародних відносин, яка не відповідала їх національним інтересам, насамперед, колоніальному розширенню. Італійські та німецькі колонії почали з'являтися в Африці, але як ринок молодих держав, так і національні інтереси потребували більших ресурсів для розвитку. Європейський концерт – себто стан політичної і військової рівноваги в Європі – почав активно змінюватися на початку ХХ століття. На звання великих держав претендували Німеччина та Італія, у той час як Османська імперія перестала бути дійсно великим гравцем у Європі, а імперії Великобританії, Росії та Австро-Угорщини відчували внутрішню нестабільність. Проте дипломатія не змінилася – лише великі держави володіють правом мати постійні представництва в інших державах, тому і дипломатична служба, як особливий вид державної служби, розвивається лише у великих державах. Стан дипломатичної служби у Великобританії, Франції, Австро-Угорщині, Німеччині, Османській імперії та Росії на початку ХХ століття характеризується багатовекторністю функцій, розгалуженням дипломатичних функцій, та розширенням питань, що становлять міждержавний інтерес.

Питання передумов початку Першої світової війни безсумнівно пов'язано з дипломатичною діяльністю великих держав. Варто згадати

хоча б Гаазькі конференції миру, на яких були оформлені перші нормативні правила міжнародного гуманітарного права. Але національні інтереси великих європейських держав явно суперечили один одному: Великобританія була зацікавлена у стабільності європейських кордонів та розширенні імперії, Німеччина та Італія хотіли сформувати свої власні колоніальні імперії, Росія та Австро-Угорщина були зайняті питаннями захисту регіональних інтересів у Балканах. На тлі цих протиріч з'являються воєнно-політичні союзи, два з яких стають ворожими блоками у Першій світовій війні: Троїстий союз та Антанта. Взагалі, кінець XIX – початок XX століття характеризувалися першими імперіалістичними війнами (себто війнами, метою яких було закріплення імперського статусу держави, як-то Опіумні війни), постійними міжнародними кризами та конфліктами. Не дивно, що Сараєвське вбивство та липнева криза 1914 року, яка слідує за ним, стали приводом для початку Першої світової війни. Під час липневої кризи відбувалася дипломатична підготовка війни: остаточно сформувалися воєнно-політичні союзи та налагоджувалися дипломатичні канали зв'язку між державами. Велася також дипломатична робота із залучення у війну «малих» держав Європи. Причому, дипломатична діяльність повністю сформувалась навколо військово-політичних планів та цілей провідних держав тогочасного світу.

Перша світова війна мала затяжний характер, окремі перемоги на фронтах довго не мали значного впливу на хід війни. Але дипломатична боротьба велася всіма учасниками війни. Однією з дипломатичних перемог Антанти став вихід Італії з Троїстого союзу в 1915 році та її перехід на сторону Антанти. Італія формально мала зберігати нейтралітет у війні проти Франції та не брала значної участі у військових діях на початку війни. Через розпад Троїстого союзу у 1915 році сформувався Четвертий союз, у який входили Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Османська імперія. Проте і в таборі Антанти не все було спокійно. Російська імперія, незважаючи на певні успіхи у військовій кампанії (наприклад, Брусиловський прорив), розривалася через внутрішні негаразди. Війна спричинила необхідність додаткових ресурсів, якими не володіла імперія, а внутрішні національні та ідеологічні суперечності, спричинені тиранією імперської влади, лише пришвидшили процес

розпаду імперії. У лютому 1917 року виник Тимчасовий уряд Росії, який продовжив вести війну та відповідну дипломатичну діяльність, але він довго не втримався, і у жовтні 1917 року комуністичні партії захопили владу. 8 листопада голова комуністів Росії випустив «Декрет про мир», який пропонував «всім народам, що воюють, та їхнім урядам розпочати негайно переговори про справедливий демократичний мир». На підставі цього Декрету почалися переговори у Бресті (Брест-Литовському), які завершилися підписанням Берестейської мирної угоди, одним з підписантів якої стала Українська народна республіка.

США вступили у Першу світову війну на боці Антанти 6 квітня 1917 року, а вже 3 листопада 1918 року у Німеччині почалася революція. 11 листопада було укладено Комп'єнське перемир'я, яке фактично позначило поразку Німеччини та її союзників у Першій світовій війні. Закінчення Першої світової війни виразно викрило внутрішні негаразди імперій, дало поштовх до виникнення ряду незалежних держав у Європі і формування нової картини міжнародних відносин. Після закінчення Першої світової війни змінилася розстановка великих держав, а мапа міжнародних відносин розширилася на Америку.

Основним наслідком Першої світової війни є формування нової системи міжнародних відносин, яка успадкувала елементи колишньої системи та називається Версальсько-Вашингтонською. Мирна програма президента США Вудро Вільсона (так звані 14 пунктів) була покладена в основу повоєнного устрою та була оформлена під час Паризької мирної конференції 1919–1920 років у Версальському мирному договорі з Німеччиною. Ключовим елементом мирної програми була заборона таємної дипломатії, яка залишилася недосяжним ідеалом після Першої світової війни, але відобразила необхідні зміни у дипломатичній практиці. Окремі мирні угоди були укладені Антантою з іншими державами, що воювали на боці Німеччини: Сен-Жерменський договір з Австрією, Нейський договір з Болгарією, Тріанонський договір з Угорщиною, Севрський договір з Туреччиною. Значним досягненням дипломатичної служби країн Антанти стало створення Ліги Націй та запровадження мандатної системи керування несамоврядними територіями. Для розгляду далекосхідних питань

у листопаді 1921 – лютому 1922 рр. була скликана Вашингтонська конференція 9-ти держав – США, Великобританії, Японії, Франції, Італії, Бельгії, Нідерландів, Португалії, Китаю, на якій були укладені так звані договори 3-х, 5-ти і 9-ти. Вашингтон став першою ревізією Версаля щодо далекосхідних питань та став беззаперечною частиною нової системи міжнародних відносин. Варто наголосити, що Версальсько-Вашингтонська система одночасно мала позитивні наслідки, проблеми та суперечності.

Між двома світовими війнами сформувалося дві системи дипломатичної служби: американська та французька. Окремі держави використовували одну з цих системи, змінюючи різні її елементи в залежності від потреб. У парламентських державах на початку ХХ століття сталася реформа дипломатичних служб, яка була спрямована на пристосування до нової системи міжнародних відносин. Проте поза політичним життям Європи залишився СРСР: ідеологічна радикальність, яка також була пов'язана з невизнанням міжнародних зобов'язань (Брестський мирний договір був денонсований комуністами менше ніж через рік після його підписання), обумовили дипломатичну ізоляцію СРСР. Особливою рисою міжвоєнного часу стало виникнення тоталітарних держав, які володіли специфічною дипломатичною службою (яка була більше схожа на війська розвідки), і вели агресивну міжнародну політику. Дипломатична взаємодія між державами обумовлювалася політичними інтересами та, що стало новим для Версальсько-Вашингтонської системи, ідеологічними розбіжностями між демократичними та тоталітарними державами.

Лекція № 3

Тема 3. Еволюція сучасної системи дипломатії

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Дипломатія під час та після Другої світової війни. Багатостороння дипломатія.
2. Дипломатія періоду «холодної війни». Дипломатичні відносини в 1960–1970-х роках.
3. Кінець «холодної війни» та крах біполярної системи світу (1985–1991 рр.)
4. Сучасна дипломатія.

Методичні вказівки

Друга світова війна стала переломним моментом в історії людства та безпосередньо вплинула на дипломатію. Головним чинником Другої світової війни стали наслідки Першої світової, тому дипломатія перед початком Другої світової війни не зазнала суттєвих змін. Міжнародні відносини перед Другою світовою війною характеризувалися спробами знайти рівновагу сил в Європі через заспокоєння агресивних інтересів Німеччини, значним розповсюдженням таємної дипломатії, та нівелюванням ролі міжнародних інститутів у справі миру (значною мірою це стосується діяльності Ліги Націй). Війна характеризувалася нищівним характером, а расова ідеологія Рейху призводить до скоєння найбільших злочинів в історії людства. Все це безпосередньо впливає на характер дипломатії під час війни. Не зважаючи на суттєві розбіжності союзників щодо політичних інтересів у цій війні дипломатичні зусилля були направлені на багатостороннє регулювання пост-конфліктного світового устрою, що проявилось під час багатьох конференцій – Тегеранської, Московської, Ялтинської тощо. Вперше в історії дипломатії керівним принципом переговорів стало попередження майбутніх конфліктів та покарання злочинців. Звичайно ж, змінювалися і позиції учасників у залежності від ситуації на війні.

Створення ООН є яскравим дипломатичним здобутком діяльності союзників. Держави добровільно вивели на арену міжнародних відносин міжнародний інститут, що мав конкретні цілі та засоби для їх

досягнення. І хоча ООН не стала перепоною для всіх війн вона перевершила діяльність Ліги Націй, зокрема, через підвищення ролі міжнародного права та його розробки. Конференція у Сан-Франциско створила об'єднання держав, яке більш за інших володіє ознаками міжнародного співтовариства.

Загальне засудження нацизму і фашизму супроводжувалося окупацією Німеччини та Австрії. Паризька мирна конференція дозволила уникнути окупації союзниками Фінляндії, Італії, Угорщини, Румунії та Болгарії, але наклала зобов'язання на ці країни. Вона закінчилася підписанням мирних договорів зі згаданими державами. Окупація Німеччини призвела до утворення двох «незалежних» німецьких держав та розколу німецького народу, також супроводжувалася величезною хвилею насильницької міграції німецького населення. Власне окупація Німеччини призвела до повного нівелювання політичних інтересів німецького уряду та становленню її, як другорядної держави в Європі.

Питання Закарпатської України, яка була окупована Угорщиною на початку Другої світової війни, було вирішено у 1945 році. 29 червня 1945 році у Москві було підписано Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну, згідно з яким «Закарпатська Україна (що носить, згідно з Чехословацькою Конституцією, назву Підкарпатська Русь), яка на підставі Договору від 10 вересня 1919 року, укладеного в Сен-Жерменан Де, увійшла як автономна одиниця в межі Чехословацької Республіки, воззеднується, в згоді з бажанням, виявленим населенням Закарпатської України, і на підставі дружньої угоди обох Високих Договірних Сторін, з своєю прадавньою батьківщиною – Україною і включається до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки». Через рік Закарпатська Україна була перетворена на область УРСР. Післявоєнне врегулювання національних питань було спрямовано на насильницьку депортацію населення. Для України такою стала акція «Вісла», яка призвела до знищення української ідентичності в Польщі.

Через ідеологічні розбіжності та супротивні політичні інтереси одразу після Другої світової війни почалася так звана

«холодна війна» – глобальна геополітична, економічна та ідеологічна конфронтація між Радянським Союзом і його союзниками, з одного боку, та США і країнами Західної Європи і їхніми союзниками – з іншого. Вона стала ключовим фактором для дипломатії та міжнародних відносин ХХ сторіччя. З одного боку був створений Атлантичний союз – військово-політичний блок держав на чолі з США, з іншого – Організація Варшавського договору, що об'єднавала СРСР та її сателіти. Першим значним випробуванням для обох блоків стала Берлінська криза (1958–1961 рр.), яка стає першим замороженим конфліктом повоєнного часу.

На особливу увагу заслуговує повоєнна дипломатія Франції, крайнім проявом якою стала політика «Голлізму», яка значно послабила західний табір. У зовнішній політиці де Голль мав на меті три основних завдання: відродити велич Франції, зміцнити її незалежність і самостійність, послабити вплив США в Європі. Негативно ставлячись до комуністичного режиму, він пішов на зближення з СРСР, щоб створити противагу США. 1966 року президент заявив про вихід Франції з військової організації НАТО при збереженні участі в політичних структурах Північно-Атлантичного блоку. Позиція де Голля, Макміллана, Ейзенхауера, Кеннеді різнилася однозначно в цих питаннях, проте не змогла розірвати політичні зв'язки західного табору.

Сама ж холодна війна супроводжувалася багатьма кризами, що говорить про її характер: китайсько-радянські відносини зазнавали ознак ворожості та прикордонних сутичок, в'єтнамська війна стала випробуванням для США, процес десталінізації у відносинах країн Центральної та Східної Європи супроводжувався радянською інтервенцією в Угорщину та «Празькою» весною. Відносини у таборі соціалістичних країн ніколи не були ідеальними: незалежну політику від СРСР обрала Румунія та Югославія в Європі. Відлунням таких відносин стало затвердження доктрини Брежнєва у СРСР – доктрина, або точніше принцип зовнішньої політики Радянського Союзу щодо східноєвропейських країн, які входили у «радянську зону впливу» після закінчення Другої світової війни та за результатами Ялтинської та Потсдамської конференцій 1945 року. Вона стверджувала виключне право СРСР на втручання у внутрішні справи країн східного блоку,

включно з використанням військової сили, для запобігання будь-яких політичних змін в них. Ця доктрина була замінена лише наприкінці 1980-х років так званою політикою «перебудови» Горбачова, та супроводжувалася зміною політичних векторів Польщі та Угорщини. Розвал соціалістичного табору був офіційно оформлений розпуском Організації Варшавського договору і пришвидшений возз'єднанням Німеччини.

Сучасна дипломатія в Європі є наслідком дипломатії 90-х років: НАТО активно розширюється, колишні держави соціалістичного блоку стають її новими членами. Розпад СРСР супроводжувався багатьма конфліктами, що вилилися у війни – громадянські та міжнародні. Національні розбіжності стали причинами Балканської війни.

Сучасна дипломатія є еволюційною категорією, що постійно розвивається та охоплює нові сфери. Після Другої світової війни неприйнятною для світу стала таємна дипломатія, а сучасна доктрина відкритої дипломатії – тобто відкритої для всіх акторів та населення – розвивається та є ознакою сучасності. Акторами сучасної дипломатії є держави, міжнародні утворення (як урядові, так і неурядові), економічні корпорації та холдинги, національні організації. В принципі всі організації, які мають ресурси та змогу для провадження дипломатичної діяльності, беруть участь у сучасній дипломатії. Недержавні суб'єкти стали значними акторами. Не зважаючи на розвиток прав людини, у сучасній дипломатії беруть участь як демократичні, так і тоталітарні та авторитарні держави на кшталт Китаю. Лише на початку XXI століття дотримання прав людини стає суттєвим фактором дипломатичного спілкування, що наразі проявляється у програмах постконфліктної допомоги та міжнародною реакцією на придушення вільних протестів. Економічне співробітництво стало головною метою дипломатії, а військове – реагує не тільки на конфлікти, але і на нові загрози, зокрема, міжнародного тероризму та кібер-тероризму.

Лекція № 4

Тема 4. Дипломатія в умовах європейської інтеграції

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Ідея європейської спільноти.
2. Історія дипломатії Європейського Союзу (ЄС).
3. Зовнішня політика ЄС та держав Західної Європи.
4. Дипломатія щодо безпеки та прав людини.

Методичні вказівки

Європейська інтеграція як процес зближення європейських країн є давньою ідеєю, яка знаходила своє формулювання в працях філософів та політичних діячів (Вольтер, Монтеск'є тощо). Політичні розбіжності в Європі не могли бути вирішеними через задоволення політичних інтересів європейських держав, хоча б лише через той факт, що розширення однієї європейської держави давало привід для військового конфлікту в майбутньому. Ідея вирішення проблем Європи через об'єднання знаходила відображення в різних проектах конфедераційних та федераційних об'єднань XIX–XX століть, які не були втілені у життя. Об'єднання Європи стало можливим лише тоді, коли політична, економічна та військова співпраці стали тісним елементом європейського життя. Різні військові блоки об'єднували інтереси європейських держав, але єдиний військовий союз – НАТО – вдалося створити, як це не дивно, США. Спільні дії під час Другої світової війни та величезні людські жертви створили ґрунт для об'єднання європейських держав на основі ідей гуманізму та єдності.

Європейський Союз утворився в результаті послідовного розвитку процесу інтеграції країн Західної Європи, яка пройшла у своєму розвитку декілька етапів. 9 травня 1950 року вважається початком європейської інтеграції. Саме тоді міністр закордонних справ Франції Р. Шуман запропонував створити спільний ринок вугільної і сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн. Однією з головних цілей плану стало примирення Франції та Німеччини та недопущення між ними війни у майбутньому. 18 квітня 1951 року

«план Шумана» було реалізовано через підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС). До складу ЄСВС увійшли шість країн: Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція, а 27 травня 1952 року країни «європейської шістки» підписують Договір про заснування Європейського оборонного співтовариства (ЄОО). Проте на початку 50-х років країнам європейської шістки не вдалося започаткувати інтеграцію в оборонній та політичній сферах.

Інтеграція продовжувала розвиватись в інших сферах, передусім, в економічній. 23 березня 1957 року у м. Рим відбулося підписання Договору про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Договору про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євроатом). Метою ЄЕС визначалося усунення внутрішніх торговельних бар'єрів всередині Співтовариства, створення митного союзу і, нарешті – створення спільного ринку 8 квітня 1965 року було підписано Договір про злиття виконавчих органів ЄСВС, Євроатому та ЄЕС. У результаті була створена єдина структура інститутів, що забезпечують розвиток європейської інтеграції. Основними інститутами стали Європейська Комісія, Рада Європейських Співтовариств, Європейський Парламент та Суд Європейських Співтовариств.

На початку 70-х років розпочався процес розширення ЄЕС. 1 січня 1973 року членами ЄЕС стали Велика Британія, Данія, Ірландія. 1 січня 1981 року членом ЄЕС стала Греція. 1 січня 1986 року членами ЄЕС стали Іспанія та Португалія. 1 липня 1987 року набув чинності Єдиний європейський акт, підписаний у лютому 1986 року. Цей документ визначив подальші цілі Європейської інтеграції. У Єдиному Європейському акті було поставлено питання про створення Європейського Союзу, який мав стати інститутом не лише економічним, а й політичним. 7 лютого 1992 року у Маастрихті було підписано Договір про Європейський Союз. Договір набув чинності 1 листопада 1993 року. В економічному сенсі прийняття Маастрихтського договору означало курс на завершення формування єдиного внутрішнього ринку та перехід до реалізації ідеї економічного та валютного союзу. 2 жовтня 1997 року було підписано Амстердамський договір. Зміни торкнулись повноважень та напрямків діяльності, а також привели інституційні механізми до цілей,

визначених Маастрихтським договором. Особливу роль у цьому відіграло укладення у 1997 році Шенгенської угоди про вільне (безвізове) пересування громадян у межах Європейського Союзу. 1 січня 2002 року до готівкового обігу була введена єдина грошова одиниця ЄС – євро, що стало етапом переходу до формування економічного та валютного союзу ЄС. 1 травня 2004 року членами Європейського Союзу стали Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина, Словенія, Кіпр, Мальта, Естонія, Литва, Латвія. З 1 січня 2007 року країнами-членами ЄС стали Болгарія та Румунія. Таким чином, ЄС нараховує сьогодні 27 держав-членів. 13 грудня 2007 року у португальській столиці був підписаний Лісабонський договір. Договір про реформи повинен бути ратифікований всіма без виключення членами ЄС – парламентським шляхом або через референдуми. Цей документ став важливим етапом в історії Європейського Союзу. Фактично він завершив період правової кризи, в якій після провалу влітку 2005 року на референдумах у Франції та Нідерландах процесу ратифікації першої спільної Конституції, перебував Євросоюз.

Наразі ЄС володіє багатьма інструментами для провадження спільної дипломатичної діяльності – вони розвивалися через концепцію спільної зовнішньої політики та політики безпеки – і наразі ЄС володіє власною дипломатичною службою, яка координує діяльність всіх країн ЄС. Військово-політичне співробітництво в Європі відбувається в межах НАТО, до якої входять майже всі європейські країни. Зараз існує проблема розширення ЄС на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин – розширення ЄС сприймається поганим явищем в межах концепції «рівноваги сил» деякими державами, зокрема, Росією. Незважаючи на це, різні програми співробітництва ЄС – Східне партнерство та інші – надають багатьом державам можливість розширення привілеїв у різних сферах контактів з ЄС.

Зовнішня політика європейських держав характеризується вагомим акцентом на демократію та права людини. Такий вектор політики сформувався в Європі як реакція на методи урядування країн соціалістичного блоку та, можна сказати, є політичною травмою Європи. Повна єдність у зовнішній політиці в Європі відсутня – варто хоча б згадати нещодавній вихід Великобританії з ЄС. Проте навряд чи зараз

можна говорити про тенденцію до розвалу ЄС – як це не дивно, вихід Великобританії дає можливість іншим європейським державам перейти до нових способів співробітництва.

Наріжною формою співробітництва європейських держав стало співробітництво у сфері прав людини та безпеки, яке є також сферою діяльності ЄС. Проте спеціальні міжнародні інституції, насамперед, Рада Європи та ОБСЄ, також формують загальний європейський консенсус з багатьох питань, та дозволяють уникнути розбіжності політичних поглядів. Розгалуженість системи співробітництва в Європі дозволяє відповідним інституціям бути більш неупередженими у питаннях, в яких задіяні політичні інтереси держав. Більше того, ці інституції мають власні принципи та цілі, а також ведуть власну дипломатичну діяльність.

Лекція № 5

Тема 5. Неурядова дипломатія.

Гуманітарні аспекти дипломатії і фактор релігії

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Характеристика громадської дипломатії. Неурядова дипломатія.
2. Становлення та розвиток неурядової дипломатії.
3. Сучасні актори неурядової дипломатії.
4. Сучасна неурядова дипломатія щодо окремих аспектів політики.
5. Гуманітарна дипломатія та фактор релігії.

Методичні вказівки

Поняття неурядової або ж громадської дипломатії є проявом демократизації у світі. Громадська дипломатія як вид дипломатії виникла у ХХ столітті під час «холодної війни». У 60-х роках минулого століття активно почали розвиватися інформаційні технології, а сфера засобів масової інформації починає зазнавати відчутних змін: все більше з'являється незалежних джерел, уряди держав все менше можуть контролювати контент ЗМІ, виникають і посилюються неурядові організації, які мають власні інтереси та політичні цілі. Згодом держави

розуміють силу інформаційної сфери, через яку вони можуть впливати на настрої серед населення іноземних держав. Виникає громадська дипломатія – дипломатія, тобто діяльність держави, з метою впливу на іноземні цільові аудиторії. Характерною ознакою громадської дипломатії є відсутність двостороннього контакту уряд-уряд, тобто опосередкованість дипломатичної діяльності із застосуванням інформаційних технологій та засобів ЗМІ.

Згодом, а саме після розпаду СРСР, громадська дипломатія перестає бути прерогативою лише держави: розвиток неурядових організацій, які володіють ознаками міжнародного розповсюдження, призводить до активізації дипломатичної та псевдо-дипломатичної діяльності таких організацій. На відміну від держав, неурядові організації володіють чітко окресленими інтересами та політичними цілями. Наразі не можна говорити про існування громадської дипломатії лише як засобу досягнення цілей однією державою – громадська дипломатія зазнала суттєвих змін та стала нині неурядовою дипломатією, тобто дипломатією, метою якої є зміна соціальної думки, а не думки уряду. Взагалі, громадські (неурядові) організації – це утворення, які не володіють суто політичними цілями, а мають за мету зміну орієнтуру суспільного розвитку, суспільного інституту чи забезпечення позадержавних інтересів. Неурядові організації можна поділити на різні види: за сферою діяльності, за розповсюдженням присутності, за способами досягнення цілей тощо. Але всі види громадських організацій використовують неурядову дипломатію як засіб зміни поведінки населення, і як наслідок – зміни політики уряду у певному питанні. Особливу ланку серед неурядових організацій займають міжнародні організації, які володіють значними ресурсами для досягнення своїх цілей і можуть впливати на думку урядів через використання як громадської, так і традиційної дипломатії. Зрозуміло, що вільне функціонування громадських організацій стало можливим завдяки розвитку прав людини, зокрема, право на об'єднання та свободи слова. У демократичних суспільствах громадські організації є виразником суспільної думки та представляють інтереси певної групи населення або з певного питання.

Неурядова (громадська) дипломатія пройшла певні етапи свого розвитку: 1) використання ЗМІ як засобу дипломатії державними

структурами; 2) поява та розвиток потенціалу неурядових організацій, і супутній до цього процес розширення інструментарію таких організацій; 3) демократизація суспільних відносин у світі та розвиток неурядових організацій як акторів міжнародної політики та дипломатії; 4) перехід дипломатичної діяльності неурядових організацій та урядів до інформаційної сфери мережі Інтернет. Важливо, що на початку свого розвитку громадська дипломатія часто сприймається як нелегальна діяльність іноземної держави щодо підбурювання настроїв місцевого населення проти пануючої влади (що іноді відповідало дійсності), і наразі іноді ще сприймається так авторитарними та тоталітарними державами. Проте на сьогодні неурядові організації представлені також в міжнародних інституціях, зокрема, при ЕКОСОП, і вони провадять свою власну дипломатію не тільки опосередковано на держави, але й на міжнародні організації. В будь-якому разі, міжнародні неурядові організації є впливовими акторами міжнародної політики і дипломатії.

Сучасна громадська дипломатія неурядових організацій активно впливає на міждержавні та міжнародні відносини у таких царинах: охорона навколишнього середовища, захист прав людини і основних свобод, захист прав корінних народів, обмеження застосування руйнівної (зокрема, ядерної) зброї та роззброєння, захист здоров'я населення, просування демократичних цінностей у сфері виборів та економіки тощо. Саме через неурядову дипломатію зазнає суттєвого покращення сфера захисту навколишнього середовища.

Активно неурядова дипломатія використовується у сфері захисту прав людини. Такі відомі міжнародні організації як *Amnesty International* та *Human Rights Watch* активно використовують засоби неурядової дипломатії: через ЗМІ вони привертають увагу до стану захисту прав людини в окремих державах та регіонах, розробляють авторитетні рейтинги держав, доводять до відома міжнародних інституцій окремі кричущі випадки порушення прав людини, розробляють відповідні програми покращення стану дотримання прав людини в державах та агітують за їх прийняття серед місцевого населення тощо. Існують і різні інші організації, що займаються конкретними групами чи захистом конкретних прав людини – наприклад, така організація як Норвезька Рада зі справ біженців займається захистом прав біженців.

Важливо, що ці міжнародні організації використовують засоби громадської дипломатії через залучення місцевого населення до обговорення проблем та засобів адвокації, що часто є більш суттєвим важелем для зміни нормативної бази, ніж пряме звернення до державних органів.

Також величезна роль неурядових організацій у питанні захисту довкілля. Завдяки діяльності таких організацій як *Greenpeace* були прийняті міжнародні угоди щодо окремих питань захисту довкілля, а акції цієї організації викликали широкий резонанс у всьому світі, на що, власне, вони і спрямовані. Яскравим прикладом громадської дипломатії, що була спрямована на захист здоров'я людей, довкілля, та обмеження застосування ядерної зброї, став процес заборони ядерних випробувань Францією у Тихому океані. З 1966 року Франція проводила ядерні випробування в Тихому океані, що часто викликало негативну реакцію як серед місцевого населення, так і серед міжнародної спільноти. Група неурядових організацій через різні засоби громадської дипломатії спочатку домоглася введення коротких мораторіїв на ядерні випробування, а згодом Франція стала однією з перших країн, що підписали Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань. Все це стало можливим завдяки широкому розповсюдженню серед французів інформації щодо шкоди ядерного випромінювання, історій окремих людей, що постраждали від випробувань, та активності неурядових організацій.

Варто підкреслити інформаційну функцію сучасних неурядових організацій в межах дипломатії. Як вже було зазначено, неурядові організації можуть мати різні цілі і застосовувати різні засоби, які часто шкодять інтересам держав. Можна навести багато прикладів неурядових організацій, які часто опиняються у ситуації вигнання чи переслідування через розповсюдження інформації, яка нашкодила авторитету держави на міжнародній арені. Для європейської сучасності таким яскравим прикладом є ситуація з АДЦ Меморіал в Росії, який зазнає багаточисленних судових позовів через правозахисну діяльність. Таким чином, дипломатична активність неурядових організацій часто може зводитись навіть просто до інформування населення щодо наявних проблем (характерно для авторитарних та тоталітарних держав).

Гуманітарна дипломатія як окремий вид дипломатії спрямована на гуманізацію політики держави щодо допомоги місцевому населенню та найчастіше застосовується під час воєнних конфліктів та після них. Взагалі гуманітарна дипломатія безперечно пов'язана з неурядовою дипломатією, адже бере свій початок від заснування Міжнародного комітету Червоного Хреста в 1863 році, який взяв за мету опіку над постраждалими під час війни та гуманізацію воєнних дій. Перший етап – до становлення системи ООН – характеризується ініціативами гуманітарного характеру, які обмежують страждання людей, але не встановлюють всеосяжних та гнучких правил ведення бойових дій під час війни. Вже після Другої світової війни, коли звірства щодо військових та цивільного населення стояли наочними прикладами необхідності гуманізації військових дій, новостворена ООН починає займатися питаннями гуманітарної допомоги. На сучасному етапі багато міжнародних організацій, як урядових так і неурядових, які займаються гуманітарними питаннями та використовують засоби дипломатії у цій сфері. На сучасному етапі гуманітарна дипломатія характеризується наявністю великої кількості акторів, розгалуженням діяльності, та проникненням до всіх сфер конфліктного та постконфліктного врегулювання. Окремим аспектом гуманітарної дипломатії є просування цінностей гуманності, на що спрямована діяльність як Міжнародного комітету Червоного Хреста, так і таких акторів, як Мальтійський орден.

Також важливе питання ролі релігії в дипломатії. Релігія з давніх часів становила фактор, що об'єднує та розділяє людей, а в епоху глобалізації релігія стала значним фактором міжнародних відносин. Радикалізація релігійних рухів, що супроводжується тероризмом під релігійними гаслами, стала реальністю сучасного міжнародного життя. Виникли конфлікти «нового покоління», врегулювання яких не лежить у сфері звичайної дипломатії та інтереси сторін конфлікту не можна звести до компромісу. Держави, міжнародні організації та інші актори докладають не малих зусиль для встановлення контролю за безладдям радикальних течій, саме це стає новим видом дипломатії, який має прямо скерований характер врегулювання релігійних розбіжностей.

В релігійній сфері Святий Престол займає центральне місце щодо європейського простору та християнського світу. Всіма визнано, що

Святий Престол є вагомим актором міжнародних відносин та суб'єктом міжнародного права, а дипломатична діяльність Святого Престолу сягає часів заснування Ватикану. Сучасна дипломатія Святого Престолу направлена на захист цінностей Католицької Церкви – гуманності та прав людини. Святий Престол приділяє значну увагу врегулюванню конфліктів, часто виступає посередником у мирних переговорах, активно долучається до розробки та просування міжнародно-правових інструментів у сфері захисту людини від наслідків війни та взагалі – захисту прав людини. Наприклад, Святий Престол доклав багато зусиль для скликання Римської конференції для прийняття Статуту Міжнародного кримінального суду у 1998 році, схилив уряди католицьких держав до підписання Статуту та якнайшвидшої його ратифікації. Таким чином, роль Святого Престолу в міжнародних відносинах до сих пір залишається вагомою.

Лекція № 6

Тема 6. Економічна дипломатія

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Економічний фактор в історії дипломатії.
2. Актори сучасної економічної дипломатії.
3. Економічна дипломатія незалежної України.

Методичні вказівки

Економічна дипломатія спрямована на виконання цілей і завдань торговельної політики, захист внутрішнього ринку від кризових впливів у світовій економіці, надто жорсткої іноземної конкуренції, різкого зростання імпорту та інших несприятливих умов для розвитку національної економіки, а також захист прав та економічних інтересів, вітчизняних підприємств та інших суб'єктів господарювання за кордоном. Через таке визначення стає зрозумілим, що економічна дипломатія постає як окремий вид дипломатії разом із розвитком міждержавних економічних контактів. З самого початку дипломатія була спрямована на політичну та військову сфери. Але разом із завоюванням нових

територій відбувалося і їхнє економічне освоєння. Передумовами зародження економічної дипломатії стало виникнення колоніальних імперій, які постачали ресурси метрополії. Спочатку колоніальне панування було направлено на збагачення лише власної метрополії, що добре прослідковується в історії британських колоніальних компаній, але побічним продуктом такого розвитку колоніальних компаній стала торгівля із сусідніми країнами. Згодом економіка колоній стала орієнтуватися не лише на внутрішній ринок, але і на світовий, а метрополії вже орієнтувалися на економічне володіння регіонами замість повного військово-політичного контролю. ХІХ століття стало переломним в аспекті розвитку економічної дипломатії – держави звернули увагу на той факт, що економічний розвиток є необхідною умовою для розвитку армії і політичних структур.

Значного розмаху досягла економічна дипломатія після Другої світової війни. У 1947 році держсекретар США Джордж Маршалл запропонував план економічної допомоги європейським країнам, що стало головною метою політики уряду США до початку 50-х років. Цей план мав позитивний вплив на економічне становище Європи, але що найважливіше – уможливив формування Північноатлантичного Альянсу. З цього часу економічна допомога використовується як значний політичний важіль. Під час «холодної війни» економічна дипломатія використовувалася наддержавами як спосіб залучення нейтральних держав до лав відповідного блоку або ж як засіб посилення своїх позицій у світі. Саме розкол світу на два табори унеможливив формування єдиного економічного простору, незважаючи на підписання ГАТТ у 1947 році. Варто згадати, що економічний фактор також відіграв значну роль у процесі європейської інтеграції.

Після закінчення «холодної війни» у світі закріпилася ідея, що капіталізм у його ліберальній формі є найбільш застосованою формою економіки в умовах людського життя. Розпад СРСР надав можливість для формування глобальних міжнародних інституцій – у 1995 році була створена Світова організація торгівлі, міжнародні фінансові інституції, такі як Світовий Банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) тощо, активно розвивалися та просували

ідею ліберального ринку. У 1990-х роках у світі сформувався так званий «Вашингтонський консенсус», себто спільний вектор економічного розвитку всіх країн у дусі ліберального ринку, що просувався інституціями з розташуванням в м. Вашингтон. У сучасному світі й досі панує модель ліберального економічного розвитку, яка повністю характерна сучасним міжнародним економічним відносинам, а економічна дипломатія часто спрямована на лібералізація правил міжнародної торгівлі та інвестування.

Проте сучасна економічна дипломатія є не тільки випробуванням ліберальної економічної моделі, але й цілим набором засобів для досягнення власних політичних цілей на світовій арені. Деякі держави врахували досвід економічної дипломатії США і активно використовують економічну допомогу задля формування необхідного політичного вектору розвитку. Економічна допомога залишається головним методом економічної дипломатії у відносинах економічно сильних та слабких держав. Іноді допомогу використовують задля підтримки ідеї на міжнародній арені: відомі численні випадки, коли сучасна Росія «прощала» економічні борги іноземним країнам в обмін на висловлення дружньої до неї позиції в міжнародних інституціях. Іноді економічна допомога використовується для просування демократичних цінностей у пост-конфліктні держави: скандинавські країни неодноразово наголошували на тому, що економічна допомога африканським країнам є можливою лише при дотриманні базових демократичних процедур під час проведення виборів або при дотриманні базових політичних та громадянських прав. Таким чином, економічна допомога є ефективним засобом економічної дипломатії, який трансформується у сучасному світі у засіб просування цінностей держав.

Другою формою економічної дипломатії є економічний шантаж. Незважаючи на те, що шантаж сам по собі є діянням з негативним забарвленням, він також є дієвим у сучасних міжнародних відносинах, тому і залишається в інструментарії економічної дипломатії. Економічний шантаж беззаперечно є не правовим засобом впливу, тому в сучасному світі його використовують обережно. Однією з форм економічного шантажу є санкції – заходи, що приймаються однією державою з метою зміни поведінки іноземною державою. Форми економічного шантажу

піддаються правовій оцінці – відповідно до норм міжнародного права в кожному випадку можливо визначити чи є та чи інша санкція (контр-захід) відповідним до норм міжнародного права.

Виходячи з наведеного вище тексту, акторами сучасної економічної дипломатії є не тільки держави. Численні міжнародні організації, які створені урядами, провадять дипломатичну діяльність в економічній сфері: СОТ, ОЕСР, Світовий банк тощо. Ці організації безпосередньо координують політику держав в економічній сфері, забезпечують міждержавне співробітництво, а також застосовують дипломатичні засоби для подолання економічних спорів між державами. Але не тільки держави та міжнародні організації формують міжнародні відносини в економічній сфері. Головним актором сучасної економічної дипломатії стають транснаціональні компанії та великі підприємства, які керуються у дипломатичній діяльності власними економічними інтересами. Причому цей вплив спрямований не тільки на відносини між приватними компаніями, але часто застосовується до держав.

Сучасна дипломатія не може існувати без економічної складової. Економічна сфера стала головною у міжнародних відносинах, а економічні засоби наразі використовуються і в інших – неекономічних – цілях. Не залишилась осторонь цієї тенденції й Україна. Економічний фактор в сучасній українській дипломатії є керівним: міждержавні відносини України з часу проголошення незалежності будуються навколо економічного фактору. Варто хоча б згадати, що європейська інтеграція України відбувається через низку економічних угод, у той час як політичні зобов'язання є супутніми до них. У минулому співробітництво України з іншими структурами групувалися теж навколо економічної сфери – співробітництво у СНД переслідувало саме цю ціль і досягло свого апогею під час підписання угоди про зону вільної торгівлі СНД, яка виявилася недієздатною. Українській дипломатії знайомий також і економічний шантаж – він часто використовувався з боку Росії. Яскравим прикладом застосування економічного шантажу до України стали так звані «газові війни», вирішення яких полягало суто в дипломатичній сфері. Останнім часом економічна дипломатія в Україні перейшла до сфери співробітництва з міжнародними фінансовими інституціями, передумовою чого стала політика України

щодо залучення іноземних інвестицій. Україна є учасником численних двосторонніх та багатосторонніх угод з питань іноземного інвестування, що надає іноземним інвесторам додаткові гарантії провадження діяльності в Україні. Економічна дипломатія у формі економічної допомоги в Україні досягла апогею під час російської агресії, що наразі продовжується. Західні держави та інституції створили багато програм для допомоги економіці України подолати негативні явища, що пов'язані з окупацією окремих територій, які спрямовані також на побудову ліберального відкритого ринку.

Лекція № 7

Тема 7. Історія української дипломатії

Рекомендована кількість годин – 2.

Зміст теми лекції

1. Дипломатія Київської держави (Русі). Дипломатія Галицько-Волинського князівства. Дипломатія козацької держави.
2. Дипломатія українських державних формувань 1917–1922 рр.
3. Дипломатія СРСР та УРСР.
4. Дипломатія сучасної України.

Методичні вказівки

Історія української дипломатії нерозривно пов'язана з історією України. Українській дипломатії були характерні риси світової і вона пройшла довгий шлях еволюції, який можна поділити на наступні періоди: дипломатія Київської держави та її нащадків, дипломатія Великого князівства Литовського і Руського, дипломатія козацької держави, дипломатія українських державних формувань 1917–1922 років, дипломатія СРСР і УРСР та дипломатія сучасної України.

Дипломатія Київської держави була пов'язана з військовими походами князів та супутньою дипломатичною діяльністю. Варто пам'ятати, що вся міждержавна активність Київської держави віддзеркалилася на внутрішніх політичних рішеннях: навіть така подія як хрещення Русі була наслідком дипломатичних домовленостей. Як правило, міждержавні контакти оформлювалися угодами, які могли закінчувати війни

між державами, могли бути угодами про союз, але майже завжди містили важливі елементи щодо торгівлі. Проводилися також візити глав держав до іноземних країн – для Київської держави були характерні візити та контакти з Візантійською імперією.

Після занепаду Київської держави її правонаступником стало Галицько-Волинське князівство (існували також інші державні утворення на території України, але саме Галичина та Волинь стали визначальним гравцем на європейській арені). Апогеєм дипломатичної діяльності князівства стало визнання у 1246 році князя Данила та князя Василька відповідно королем Галичини та королем Лодомерії (Волині). Папа навіть підтримував ідею, висунуту королем Данилом щодо хрестового походу для звільнення Русі від татаро-монгольської навали, але вона не була підтримана іншими європейськими монархами.

Вже після династичних війн та постанов Великому князівства Литовського і Руського на теренах України, Литви та Білорусі, активну дипломатичну діяльність проводили литовські князі. Наприклад, у 1429 році князь Вітовт скликав міжнародний конгрес у Луцьку для обговорення питань боротьби з турками та реформи Західної Церкви. Взагалі ж, дипломатичну діяльність Великому князівства Литовського і Руського треба розглядати через міждержавні відносини з оточуючими державами: Польщею, Московським князівством, та Тевтонським орденом. Вже у 1540 роках князь Дмитро Вишневецький (Байда) заснував на Хортиці Січ і поклав початок військовій організації козацтва.

Після становлення козацтва дипломатичні зусилля козаків були направлені на розширення прав козацтва, а діяльність провадиться між гетьманами та польським королем (наприклад, угода 1621 року). Володіючи напівнезалежним статусом козацькі гетьмани також мали відносини з Австрійською імперією, Молдовою та іншими державами. Вже після здобуття незалежності Козацькою державою гетьман Богдан Хмельницький провадив широку дипломатичну діяльність – відправлялися послы до іноземних держав, укладалися угоди з Туреччиною, Польщею, Венецією, Швецією, Московським князівством. Навіть після укладення союзу з Москвою та поступового зменшення прав Козацької держави українські гетьмани провадили власну дипломатичну діяльність. Серед них гетьман Іван Мазепа відомий тим, що незважаючи на

перепони зі сторони Москви та поляків, відправляв та приймав посольства з Туреччини, Угорщини, Молдови, та Криму. Варто підкреслити, що укладення трактату зі шведським королем під час російсько-шведської війни, яким Швеція визнавала та зобов'язалася оберігати незалежність Козацької держави, стало великою дипломатичною перемогою гетьмана Мазепи. На жаль, цей трактат так і не був втілений в життя. Після поразки козаків у російсько-шведській війні Московські царі сильно пильнували, щоб гетьмани не мали права проводити незалежну від них політику, а тому і вся дипломатична діяльність гетьманів зводилася до укладання угод, які складно назвати навіть міжнародними, з московськими царями. Лише гетьман Пилип Орлик, перебуваючи в екзилі, провадив широку дипломатичну діяльність з підтримки незалежності козаків, але вона не отримала успіху.

Становлення зовнішньополітичної служби України пов'язано із створенням самостійної держави і проголошенням 10 червня 1917 року I Універсалу Української Центральної Ради. Процес формування самостійних органів законодавчої і виконавчої гілок влади знайшов своє оформлення в проголошеному Центральною Радою 16 липня 1917 року Другому універсалі, в якому було повідомлено про утворення Генерального Секретаріату – виконавчого органу влади. 22 грудня 1917 року Голова Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної III Універсалом Центральної Ради 7 листопада 1917 року, Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнародних справ Олександр Шульгин підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду УНР. Згідно із схваленим документом було встановлено обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ, а саме: здійснення міжнародних зносин держави, охорона інтересів українських громадян поза межами УНР, тимчасово – загальне влаштування національних непорозумінь в межах УНР. На початку 1918 року уряд України розпочав роботу над створенням мережі дипломатично-консульських установ, чия діяльність регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ (згодом – Міністерства закордонних справ); формуванням відповідної правової бази дипломатичної діяльності;

підготовкою дипломатичних кадрів. За час діяльності Центральної Ради було розпочато налагодження контактів з державами світу. Зокрема, у грудні 1917 року український уряд налагодив зв'язки з країнами Антанти, приймаючи представників Франції та Великої Британії. Наприкінці грудня 1917 року українська делегація взяла участь у мирних переговорах у Бресті, де 27 січня 1918 року було підписано перший мирний договір у світовій війні – між УНР та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією. З приходом до влади 28 квітня 1918 року Гетьмана Української Держави Павла Скоропадського український уряд продовжив розбудову вітчизняної зовнішньополітичної служби. За час діяльності Гетьманського уряду розширилося коло країн, з якими було встановлено дипломатичні відносини. Зокрема, Українська Держава вислала дипломатичні місії до Румунії, Фінляндії, Швейцарії, Швеції, а також прийняла понад два десятки повноважних представників інших країн. Уряд Української Держави також сформував окрему делегацію для мирних переговорів з Росією. Переговори з російською делегацією відбувалися у Києві з травня до жовтня 1918 року. З приходом Другого республіканського уряду (Директорії), який перебрав владу від гетьмана в грудні 1918 року, дипломатичні контакти попередніх українських урядів були значною мірою збережені, а іноді розширені. Основна діяльність українських дипломатичних представництв і спеціальних делегацій УНР була спрямована на те, щоб забезпечити визнання України та заручитися міжнародною підтримкою у її державницьких прагненнях. Дипломатичні установи УНР здійснювали широку інформаційну та видавничу роботу про Україну, а також виконували основні консульські функції. У країнах, де перебували українські полонені, було організовано їхнє повернення на Батьківщину; при представництвах у Берліні, Відні й Римі існували військово-санітарні місії для військовополонених. За часів Директорії у практику української зовнішньополітичної служби ввійшло проведення з'їздів послів і глав дипломатичних місій, з яких найважливішими стали – у Карлових Варах в 1919 році та Відні 1920 році. Важливою сторінкою в історії української дипломатії стала зовнішньополітична діяльність Західноукраїнської Народної Республіки. 1 листопада 1918 року до влади у Львові в результаті збройного повстання прийшла Національна

Рада, яка 13 листопада прийняла Тимчасовий Основний Закон про самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської імперії і утворення самостійної держави. Зовнішньополітична діяльність ЗУНР в основному зводилася до двох ключових напрямів: відносини з Наддніпрянською Українською Народною Республікою та державами Антанти. За час своєї діяльності уряд ЗУНР налагодив широкі дипломатичні контакти, відкривши власні представництва в Австрії, Італії, Німеччині, Угорщині, Чехословаччині, Югославії. Спеціальні місії були направлені до держав, де перебувала значна кількість української еміграції – Канади, США, Бразилії. У липні 1919 року уряд ЗУНР надіслав окрему делегацію на Паризькі мирні переговори, де представники ЗУНР співпрацювали з дипломатичною місією УНР. Після захоплення України радянськими військами та встановлення влади Радянського Союзу вся дипломатична діяльність провадиться лише через центральний уряд у Москві.

1 лютого 1944 року сесія Верховної Ради СРСР прийняла Закон «Про надання Союзним Республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного Комісаріату Закордонних Справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат». Цим актом після двадцятирічної перерви по суті поновлювалися права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності. Міжнародна діяльність України в період 1944–1990 рр. була в основному орієнтована на участь в ООН, роботі в інших міжнародних організаціях, що надавало можливість інформувати світову громадськість про життя України, бути залученим до обговорення світових та регіональних міжнародних проблем, вносити свої пропозиції. Як держава-засновниця ООН Україна брала участь у розробці Статуту цієї організації, формуванні її структури, органів та установ. Серед проблем, що вирішувались ООН за участю України до здобуття нею незалежності, були проблеми роззброєння, зокрема, заборона хімічної зброї, незастосування сили, демілітаризації космосу, ліквідації залишків колоніалізму, заборони найманства. У цей час дипломатична діяльність УРСР та СРСР провалилися такими видатними українськими дипломатами як О. Корнійчук, Д. Мануїльський, В. Кравець, Б. Тарасюк, А. Зленко.

Новий етап у розвитку вітчизняного зовнішньополітичного відомства розпочався з 16 липня 1990 року, коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України. У Декларації зазначалося, що Україна «як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій...». Україна встановила дипломатичні відносини з 166 державами світу, має розгалужену сітку дипломатичних та консульських установ (80 у 60 державах), уклала і виконує понад дві тисячі міжнародно-правових договорів. Наразі Україна має визначений європейський вектор розвитку міжнародних відносин.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Заняття № 1

Тема 1. Історичні етапи формування сучасної дипломатичної системи

Рекомендована кількість годин – 4.

План

1. Міжнародні відносини і дипломатія Стародавнього Сходу.
2. Дипломатія в системі міждержавних відносин античного Риму та Греції.
3. Дипломатія європейського Середньовіччя. Дипломатичні зв'язки країн Сходу в середньовічний період.
4. Історична еволюція дипломатії як система взаємодії держав у XII–XIII століть (основи візантійської дипломатії).
5. Становлення моделі дипломатії у Європі засобами системи рівноваги сил у XV–XVI століть (дипломатична боротьба в добу італійських війн).
6. Розвиток міжнародних стосунків у XVIII–XIX століть, удосконалення дипломатичної системи рівноваги (в контексті дипломатичних стосунків європейських держав).

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Підготуйте презентацію на тему: «Дипломатія Стародавнього Китаю».
2. Підготуйте презентацію на тему: «Вплив Просвітництва на розвиток дипломатії».
3. Підготуйте порівняльну таблицю «Інтереси держави та інтереси світової спільноти в системі міжнародних відносин».

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. З'ясуйте співвідношення та взаємодію дипломатії та міжнародної політики держави. Знайдіть спільне та відмінне.
2. Які відомі концепції виникнення та розвитку дипломатії як засобу міждержавних відносин?
3. Які відомі світові імперії античності та міжнародні відносини?
4. Які моральні аспекти міждержавних відносин в конфуціанстві?
5. Які особливості дипломатії по законам Ману?
6. Які відомі договори та союзи в Давній Греції?
7. Які основні ознаки дипломатії Давнього Риму?
8. Особливості дипломатії Юлія Цезаря.
9. Візантійська імперія та модель дипломатичної служби.
10. Папство та середньовічна дипломатія.
11. Віденський конгрес та створення «європейського концерну держав».

Теми доповідей:

1. Кодифікація дипломатичного права.
2. Дипломатія Арабського халіфату та Османської імперії. Взаємодія християнських та мусульманських держав.
3. Особливості дипломатії Речі Посполитої.
4. Дипломатія скандинавських держав.

Література:

1. Барабанов Ю. М., Дьомін В. Б. До передісторії першого військово-політичного союзу в Європі на початку XVII ст. *Укр. Історичний журнал*. 1997. № 6. С. 35–44.
2. Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. М., 1991.
3. Восточная Европа в древности и средневековье. Москва : Наука, 1978. 368 с.
4. Говард М. Війна в європейській історії. Київ : Мегатайт, 2000. 168с.
5. Гончаров С.Н. Китайская средневековая дипломатия: Отношения между империями Цзинь и Сун: 1127–1142. Москва : Наука, 1986. 292 с.
6. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.). Київ : Либідь, 2010. 520 с.

7. Григорьева Т. Історія дипломатії від давнини до кінця XVII століття. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2015. 178 с.
8. Гуменюк Б.І. Основи дипломатичної та консульської служби. Київ, 1998. 250 с.
9. Дерев'янку І.П., Дьомін О.О. Історія дипломатії : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НАУ, 2014. 467 с.
10. Дюби Ж. Средние века. (987–1460): от Гуго Капета до Жанны д'Арк. Москва : Международные отношения, 2000.
11. Дубенюк Н. Всеобщая история дипломатия. Москва : Эксмо, 2012.
12. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: Від давнини до нового часу. Київ : РВЦ «Проза», 2005. 559 с.
13. Ивонин Ю. Е. У истоков европейской дипломатии нового времени. Мн. : Университетское, 1984. 160 с.
14. История внешней политики и дипломатии США. 1775–1877. Москва, 1994.
15. История дипломатии. Т. 1. Москва : Госполитиздат, 1959. 896 с.
16. Никольсон Г. Дипломатическое искусство. Четыре лекции по истории дипломатии. Москва : Ин-т междунар. отношений, 1962. 118 с.
17. Петрушевский Д. М. Очерки из истории средневекового общества и государства. Изд. 4-е. Москва : Научное слово, 1917. 402 с.
18. Тарле Е. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских держав. Москва, Ленинград, 1965.
19. Тарле Е. В. Международные отношения. Политика: история территориальных завоеваний. Москва, 2001.
20. Хижняк И. Системы международных отношений в истории Нового времени. Киев, 2011. 360 с.
21. Black, Jeremy. A History of Diplomacy. London, Reaction Books, 2010.
22. Black, Jeremy. Great Powers and the Quest for Hegemony: The World Order since 1500. Routledge, 2007.
23. Kennedy P. The Rise and Fall of Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. London : Fontana Press, 1989. 898 p.

Заняття № 2

Тема 2. Розвиток дипломатичних служб світу у першій половині ХХ століття

Рекомендована кількість годин – 2.

План

1. Дипломатія та міжнародні відносини в період Першої світової війни.
2. Формування міжнародних стосунків у Європі після Першої світової війни. Ліга Націй: діяльність та наслідки.
3. Реформа дипломатичних служб парламентських держав у першій половині ХХ століття.
4. Дипломатична служба тоталітарних держав. Засади дипломатії фашистської Німеччини та Італії.
5. Дипломатія напередодні та в період кризи Версальської системи.
6. Дипломатія США та країн Латинської Америки у 20–30-х рр. ХХ століття.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Підготуйте презентацію на тему: «Використання дипломатичних засобів у період Першої світової війни».
2. Підготуйте презентацію на тему: «Вплив Ліги Націй на дипломатичну діяльність у післявоєнний період».
3. Підготуйте порівняльну таблицю дипломатії США та країн Латинської Америки у 20–30-х рр. ХХ століття.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. Як взаємодіє дипломатія та міжнародні відносини в період Першої світової війни?
2. Як формувались міжнародні стосунки у Європі після Першої світової війни?
3. Як відбувалась реформа дипломатичних служб парламентських держав у першій половині ХХ століття?

4. Що таке тоталітаризм? Яка країна вважається першою тоталітарною державою?
5. Як розвивалась дипломатія напередодні та в період кризи Версальської системи?
6. Визначте роль Пакту Бріана-Келлога в дипломатичних відносинах країн.
7. У якому стані була зовнішня політика США у міжвоєнний період?
8. Як розвивалась дипломатія країн Латинської Америки напередодні Другої світової війни?

Теми доповідей:

1. Англо-німецьке морське суперництво.
2. Поява поняття нейтралітету та боротьба за залучення у Першу світову війну нейтральних держав.
3. Колоніальна боротьба та колоніальні компроміси.
4. Балканське питання у першій половині ХХ століття.

Література:

1. Винокуров В. И. История военной дипломатии. Т. 1. Москва : Инженер, 2009.
2. Гоменюк І. Провісники Другої світової: прикордонні конфлікти в Центрально-Східній Європі від розпаду імперій до Гляйвіцької провокації. Харків : КСС, 2017. 352 с.
3. Готлиб В. В. Тайная дипломатия во время Первой мировой войны. Москва, 1960.
4. Дерев'янка І. П., Дьомін О. О. Історія дипломатії : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НАУ, 2014. 467 с.
5. Дюрозель, Жан-Батіст. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / пер. с фр. Київ : Основа, 1999. 903 с.
6. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: Від давнини до нового часу. Київ : РВЦ «Проза», 2005. 559 с.
7. Киссинджер, Г. Дипломатия. Москва, 1997.
8. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні системи. Світова політика. Київ, 2001. 356 с.

9. Кремлев С. Политическая история Первой мировой войны. Москва : Буквы, 2018.
10. Маначинський О. Під прапором боротьби за мир. Мюнхен-38 і «Оксамитова» окупація Чехословаччини. *Політика і час*. 1998, № 10. С. 13–28.
11. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій. Львів, 2003. 303 с.
12. Многосторонняя дипломатия в биполярной системе международных отношений / под ред. Егорова Н. И. Москва : Ун-т Дмитрия Пожарского, 2013.
13. Пронь С. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика : 1914–1991 роки. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2009. 139 с.
14. Сиполс Я. Дипломатическая борьба накануне второй мировой войны. 2-е изд., дораб. и доп. Москва : Междунар. отношения, 1989. 336 с.
15. Табуи Женевьева. Двадцать лет дипломатической борьбы. Москва, 1960.
16. Трубайчук А. Ф. Пакт о ненападении: была ли альтернатива второй мировой войне. Київ, 1990.
17. Цветов Т. М. Міжнародні відносини і зовнішня політика в 1917–1945 рр. Київ, 1997.
18. Эннио ди Нольфо. История международных отношений, 1918–1999 гг. Москва, 2003. 1310 с.
19. The Diplomats, 1919–1939. Edited by Gordon A. Craig, Felix Gilbert. Princeton, 1994.
20. Uriel Dann. The Great Powers in the Middle East, 1919–1939. Holmes & Meier, 1988. 434 p.

Заняття № 3

Тема 3. Еволюція сучасної системи дипломатії

Рекомендована кількість годин – 2.

План

1. Багатостороння дипломатія на державному рівні, історія її становлення. Еволюція методу багатосторонньої дипломатії в період Другої світової війни.
2. Етапи становлення дипломатичної процедури.
3. Дипломатія періоду «холодної війни». Ідеологічне протистояння СРСР і США та дипломатична діяльність.
4. Дипломатичні відносини в 1960–1970-х роках.
5. Дипломатія країн «третього світу». Розвиток руху неприєднання.
6. Кінець «холодної війни» та крах біполярної системи світу (1985–1991 рр.).
7. Особливості сучасної дипломатії.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Поясніть поняття: дипломатія, дипломат, посол, консул, дипломатичні відносини, зовнішня політика.
2. Підготуйте презентацію на тему: «Голова дипломатичної місії: основні компетенції».
3. Виконайте презентацію на тему: «Порядок призначення голови дипломатичного представництва».

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. Проаналізуйте роль дипломатії та її прояви у відносинах після Другої світової війни.
2. Роль дипломатії в біполярному світі.
3. Які особливості співвідношення дипломатії та країн «третього світу»?
4. Які основні напрямки дипломатії в період епохи конфліктів (1957–1962)?

5. Яка роль війни та дипломатії в міжнародному житті на різних етапах історії міжнародних відносин?
6. Визначте особливості дипломатії при процесах глобалізації та геополітичних змінах після Другої світової війни.
7. Дайте визначення «багатосторонньої дипломатії»?
8. Назвіть головні передумови встановлення дипломатичних відносин між двома країнами.

Теми доповідей:

1. Дипломатія та ідеологічне протистояння.
2. Дипломатія міжнародних організацій.
3. Еволюція західного табору після Другої світової війни.
4. Проблема невизнаних держав у ХХ столітті та сучасна дипломатія.

Література:

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини, 1961 р.
2. Віденська конвенція про консульські зносини, 1963 р.
3. Віденська конвенція про дипломатичні місії, 1969 р.
4. Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру, 1975 р.
5. Конвенція про привілеї та імунітети ООН, 1946 р.
6. Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН, 1947 р.
7. Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, 1979 р.
8. Винокуров В. И. История военной дипломатии. Т. 2. Москва : Светлица, 2010.
9. Ганюшкин Б. В. Дипломатическое право международных организаций. Москва, 1972.
10. Головченко В. І., Тамм А. С. Лекційні матеріали до курсу «Міжнародні відносини на Близькому і Середньому Сході (сер. 40-х – кін. 90-х рр)». 2-е вид., випр. і доп. Х. : Штрих, 1999. 44 с.
11. Гуменюк Б., Щерба О. Сучасна дипломатична служба. Київ : Либідь, 2001.

12. Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2007.
13. Дерев'янка І.П., Дьомін О.О. Історія дипломатії : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НАУ, 2014. 467 с.
14. Дуглас Іден. До атлантичного співтовариства нового типу. *Політична думка*, 1995, № 23. С. 29–33.
15. Макаренко Є.А., Рижков М.М. та ін. Інноваційна дипломатія 21 ст. : монографія. Київ : Вид-во Лайт енд К, 2012. 464 с.
16. Марущак М.Й. Історія дипломатії ХХ ст. : курс лекцій. Львів, 2003. 303 с.
17. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945–70-ті рр.) : підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. Київ : Либідь, 2003. 560 с.
18. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 рр.) : підручник / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та ін. Київ : Либідь, 2001. 624 с.
19. Пронь С. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1914–1991 роки. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2009. 139 с.
20. Федотов И. Глобальный кризис мертвой системы. *Международная жизнь*, 1994, № 4. С. 2–17.
21. Цветкова Н. Публичная дипломатия США от «мягкой силы» к диалоговой пропаганде. *Международные процессы*. 2015. № 3(42). С. 121–134.
22. Эннио ди Нольфо. История международных отношений, 1918–1999 гг. Москва, 2003. 1310 с.
23. Barston R.P. Modern Diplomacy. U.K., 1988.
24. First Line of Defense: Ambassadors, Embassies and American Interests Abroad. Washington, 2000.

Заняття № 4

Тема 4. Дипломатія в умовах європейської інтеграції

Рекомендована кількість годин – 2.

План

1. Історія дипломатичних зусиль з об'єднання Європи.
2. Історія дипломатії європейських держав щодо утворення ЄС.
3. Дипломатія ЄС. Сучасний зовнішньополітичний механізм функціонування Європейського союзу.
4. Європейські інститути дипломатичного представництва.
5. Концептуальна структура зовнішньої політики Євросоюзу.
6. Вектори зовнішньої політики ЄС та держав Західної Європи.
7. Місце питання відносин з держава Східної Європи у політиці ЄС.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Підготуйте презентацію на тему: «Роль економічної дипломатії в умовах європейської інтеграції».
2. Підготуйте презентацію на тему: «Дипломатія Європейського Союзу в умовах регіоналізації».
3. Підготуйте презентацію на тему: «Дипломатія в умовах карантину: практика країн Європи».

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. Які інтеграційні процеси відбувалися в Європі після Другої світової війни?
2. Які особливості Заключного акту НБСЕ 1975 року?
3. Назвіть тенденції регіональної західноєвропейської кооперації та інтеграції.
4. Особливості «Плану Шумана» та утворення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС).
5. Роль світової енергетичної кризи в інтеграційних процесах в Європі та дипломатія.
6. Назвіть особливості Мадридської зустрічі НБСЕ (1980–1983 рр.).

7. Особливості Плану утвердження «Європейського економічного простору».
8. Міжнародно-правова основа дипломатичної та консульської діяльності.

Теми доповідей:

1. Формування загальноєвропейських цінностей як основа для об'єднання Європи.
2. «Малі» інтеграційні проекти в Європі: Бенілюкс, Вишеградська група, Організація чорноморського економічного співробітництва.
3. Політика східного сусідства та асоціацій ЄС.
4. Рада Європи та ОБСЄ як механізми європейської дипломатії.

Література:

1. Барановський Ф. В. Європейський союз у міжнародних відносинах на сучасному етапі. *Політологічні записки.* № 7, 2013.
2. Дерев'янку І.П., Дьомін О.О. Історія дипломатії : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НАУ, 2014. 467 с.
3. Европейский союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / под ред. Ю.А. Борко, О.В. Буториной. Москва, 2003.
4. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: Від давнини до нового часу. Київ : РВЦ «Проза», 2005. 559 с.
5. Зонова Т.В. Дипломатические структуры Европейского союза / под ред. А.В. Торкунова, А.Н. Панова. Дипломатическая служба зарубежных стран. Москва : Аспект Пресс, 2015.
6. Ивонин Ю.Е. Становление европейской системы государств. Минск, 1989.
7. Рябоштан Є.В. Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу після Лісабонської угоди. Політико-інституційний аспект. *Проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. пр. Вип. 4. Київ : КиМУ, 2012. С. 188–199.
8. Сергієнко Я.В. Функціональна роль наднаціональних інститутів у забезпеченні спільної зовнішньої політики Європейського Союзу (на прикладі Європейської комісії). *Наукові праці. Політологія.* Т. 178, № 166, 2012. С. 85–87.

9. Стрежнева М.В., Руденкова Д.Э. Европейский союз: архитектура внешней политики : монография. Москва, ИМЭМО РАН, 2016. 136 с.
10. Троицкий М.А. Трансатлантический союз, 1991–2004: модернизация системы американско-европейского партнерства после распада биполярности / под ред. А.Д. Богатурова. Москва, 2004.
11. Трофимова О.Е. Эволюция средиземноморской политики Евросоюза: путь от сотрудничества до интеграции. Москва, ИМЭМО, 2011. 122 с.
12. Турченко О.Г. Становлення та реформування спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5, 2015. С. 241–245.
13. Чумаченко О.А. Східне партнерство Європейського Союзу: особливості двосторонніх відносин і багатостороннього виміру. *Проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін. Вип. 5. Київ : КиМУ, 2012. С. 328–342.
14. Balfour R., Raik K. The EEAS and national diplomacies. *European Policy Centre Paper*. 2013. № 73. 187 p.
15. Bickerton J., Hodson D., Puetter U. The New Intergovernmentalism: European Integration in the Post-Maastricht Era. *Journal of Common Market Studies*. 2014. Vol. 53. № 4. P. 703–722.
16. Bulmer S., Jeffery C., Paterson W.E. Germany's European Diplomacy: Shaping the Regional Milieu. Manchester University Press, 2000. 144 p.
17. Duke S. The European External Action Service and Public Diplomacy. Discussion Papers in Diplomacy. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations. The Hague, 2013. 44 p.
18. Keukeleire S. The Foreign Policy of the European Union, 2nd Edition. Red Globe Press, 2014.
19. Smith M., Keukeleire S., Vanhoonacker S. The Diplomatic System of the European Union: Evolution, change and challenges. Routledge, 2015. 282 p.
20. Smith M., Keukeleire S., Vanhoonacker S. International Relations and the European Union. Oxford University Press, 2017.
21. Wandycz P.S. Ideology, Politics, and Diplomacy in East Central Europe. University Rochester Press, 2003. 272 p.

Заняття № 5

Тема 5. Неурядова дипломатія. Гуманітарні аспекти дипломатії і фактор релігії

Рекомендована кількість годин – 2.

План

1. Становлення та еволюція неурядової дипломатії. Публічна дипломатія.
2. Вплив неурядової дипломатії на систему сучасних міжнародних відносин. Розвиток особливих механізмів неурядової дипломатії.
3. Становлення та розвиток гуманітарної дипломатії. Дипломатія МКЧХ.
4. Конфлікти «нового покоління» і фактор релігії. Особливості дипломатичної діяльності арабських та мусульманських держав.
5. Досвід дипломатичної діяльності Святого престолу.
6. Інформаційна складова дипломатії та її становлення.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Підготуйте презентацію на тему: «Вплив неурядової дипломатії на систему сучасних міжнародних відносин».
2. Підготуйте презентацію на тему: «Дипломатія МКЧХ».
3. Підготуйте доповідь на тему «Конфлікти нового покоління і фактор релігії».

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. Дипломатія та воєнна дипломатія: питання співвідношення.
2. Яка роль механізмів неурядової дипломатії?
3. Визначте зміст публічної дипломатії.
4. Яка роль дипломатії МКЧХ?
5. Які особливості дипломатичної діяльності арабських та мусульманських держав?
6. Яка роль Святого Престолу в міжнародних відносинах?
7. Роль неурядових організацій на формування дипломатії.
8. В чому проявляється інформаційна складова дипломатії?

Теми доповідей:

1. Вплив громадськості та неурядових організацій на формування зовнішньо-політичного вектору держави.
2. Діяльність іноземних неурядових організацій в авторитарних та тоталітарних державах сучасності.
3. Дипломатія Мальтійського ордену.
4. Військовий фактор в гуманітарній дипломатії: гуманітарна інтервенція та військова допомога.

Література:

1. Барановский В. Г. Трансформация глобального миропорядка: динамика системных изменений. *Полис*. 2017. № 3. С. 71–91.
2. Бартош А. А. Эволюция публичной дипломатии НАТО. *Дипломатическая служба*. 2013. № 3. С. 6–11.
3. Гавриленко І. І. Геополітичний вимір публічної дипломатії США. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2014. № 3. С. 25–38.
4. Генюш С.В. Экспертная дипломатия: гражданское общество на службе внешней политики. *Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование*. №5, 2012. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/ekspertnaya-diplomatiyagrazhdanskoe-obschestvo-na-sluzhbe-vneshney-politiki/2016>
5. Дубов Д. Політика культурної дипломатії як механізм реалізації стратегічних комунікацій держави / Д. Дубов // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського* : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 46. С. 62–73.
6. Дужич Л. Гуманітарна діяльність Мальтійського ордену та її роль у сучасному міжнародному праві // *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 197–200.
7. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: Від давнини до нового часу. Київ : РВЦ «Проза», 2005. 559 с.
8. Місюк І. Ю. Роль неурядових організацій у реалізації громадської дипломатії США. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців». Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2011. С. 180–184.

9. Новакова О. В. Роль міжнародних неурядових організацій в реалізації концепції сталого розвитку. *Політологічні записки*. 2013. № 7. С. 1–10.

10. Олбрайт М. Религия и мировая политика: пер. с англ. / М. Олбрайт, Б. Вудвард ; пер. А. Денисов. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 352 с.

11. Палінчак М.М., Кучарчик Рудольф, Стебляк Д.М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах. *Регіональні студії. Науковий журнал*. № 18. Видавничий дім «Гельветика». 2019. С. 62–66.

12. Публичная дипломатия. Теория и практика / под ред. М. М. Лебедевой. Москва : АСПЕКТ ПРЕСС, 2017. 273 с.

13. Роль неофициальной дипломатии в миротворческом процессе / под. ред. Паулы Граб. Материалы грузино-абхазской конференции, март 1999 г. Ирвайн, 1999. 264 с.

14. Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи : аналіт. доп. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf

15. Розумна О. П. Досвід функціонування європейських інститутів культурної дипломатії : висновки для України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1649/>

16. Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. Вип. 1. С. 147–153.

17. Турчин Я. Інституційні правові основи е-дипломатії США. *Інформація, комунікація, суспільство*. 2016. С. 172–173.

18. Фред Таннер. Предотвращение конфликтов и разрешение конфликтов: пределы многостороннего участия. *Международный журнал Красного Креста*, № 839. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/57jqj2.htm>

19. Хассан Ахмад Мекдаше. «Кризисная дипломатия» Франции на ближнем Востоке (на прим. ливанского кризиса). *Вестник РУДН. Серия: Международные отношения*, 2010, № 1. С. 33–37.

20. Nicholas J. Cull. Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age. *Polity*, 2019. 272 p.

Заняття № 6

Тема 6. Економічна дипломатія

Рекомендована кількість годин – 2.

План

1. Роль економічного фактору в історії дипломатії. Розвиток міждержавних стосунків в економічній сфері.
2. Економічна дипломатія як фактор багатосторонніх міжнародних відносин. Розвиток багатостороннього співробітництва в економічній сфері.
3. Актори економічної дипломатії. Світова організація торгівлі (СОТ) та інші економічні міжнародні організації.
4. Механізми координації економічної дипломатії в сучасній Україні.
5. Міжнародні торговельні суперечки та роль економічної дипломатії в їхньому урегулюванні.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Підготуйте презентацію на тему: «Економічна дипломатія як складова зовнішньої політики держави».
2. Підготуйте презентацію на тему: «Концепції економічної дипломатії».
3. Підготуйте доповідь на тему: «Економічна дипломатія окремих держав, регіональних і групових об'єднань країн».

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. Назвіть історичні витоки економічної дипломатії.
2. В чому полягає діяльність і завдання різних акторів міжнародних відносин в рамках економічної дипломатії?
3. Які цілі і завдання глобальних економічних режимів?
4. Дайте визначення нових суб'єктів економічної дипломатії.
5. Назвіть учасників економічної дипломатії.
6. Як Ви розумієте концепцію «керованої глобалізації»?
7. В чому полягає стратегічне партнерство бізнесу і держави?

8. Яка роль двосторонніх і регіональних інвестиційних угод в забезпеченні сприятливих умов для інвестиційної діяльності?
9. Вплив інформаційних технологій на економічну дипломатію.
10. В чому полягає дипломатична підтримка інвестиційної діяльності?

Теми доповідей:

1. Зв'язок економічної допомоги та цінностей представницької демократії і прав людини у сучасній дипломатичній діяльності.
2. Концепція відкритого ринку, «Вашингтонський консенсус» та економічна дипломатія західних держав.
3. Економічний взаємозв'язок сучасних держав та реакція щодо подолання економічних криз.
4. Протистояння «Північ-Південь» та подолання бідності.

Література:

1. Барановська В. М. Роль економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності країни. *Економіка та держава*. Вип. 2, 2012. С. 24–26.
2. Вергун В. А. Економічна дипломатія: навчальний посібник. Київ : Київський університет, 2010. 303 с.
3. Деделюк К. Ю. Економічна дипломатія : конспект лекцій. Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2017. 31 с.
4. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: Від давнини до нового часу. Київ : РВЦ «Проза», 2005. 559 с.
5. Каррьер Ги Каррон. Экономическая дипломатия. Дипломат и рынок. Москва : РОССПЭН, 2003. 296 с.
6. Комерційна дипломатія: торговельна політика і право : навч. посібник. Львів : Астролябія, 2006. 704 с.
7. Мамалига О. О. Еволюція економічної дипломатії в міжнародному підприємстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 1, Ч. 1, 2014. С. 109–112
8. Міжнародні економічні відносини: Система регулювань міжнародних економічних відносин: Підручник / А. С. Філіпенко та ін. Київ : Либідь, 1994. 256 с.
9. Лановик Б., Матисякевич З., Матейко Р. Економічна історія світу : підручник. Київ, 1999.

10. Нижник В. М. Економічна дипломатія та економічна безпека України. URL: http://lubbook.org/book_597.html
11. Рокоча В. В. Глобальна економіка: парадигми та парадокси розвитку: монографія / В. В. Рокоча, Б. М. Одягайло, В. І. Терехов. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2017. 314 с.
12. Татаренко Н. О. Економічна дипломатія: світовий досвід та українські здобутки (політико-економічний аспект). *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2015. Вип. 22(2). С. 4–9.
13. Фліссак К. А. Глобалізація і нові виклики економічної дипломатії. *Економічний часопис-XXI*. Вип. 1–2. 2012. С. 8–11.
14. Фліссак К.А. Економічна дипломатія : навч. посібник. Тернопіль : Новий Колір, 2013. 440 с.
15. Шаров О. Економічна дипломатія: іноземний досвід у галузі економізації зовнішньої політики. URL: <http://ufpa.org.ua/blog/3844>
16. Щетинин В.Д. Экономическая дипломатия. Москва, 2001.
17. Hamilton, Keith, and Richard Langhorne. *The Practice of Diplomacy: its evolution, theory and administration*. London : Routledge, 2000.
18. Saner R., Yiu L. *International Economic Diplomacy: Mutations in Post-modern Times – Discussion Papers in Diplomacy*, No. 84, January 2003.
19. *State, Politics, and Governance. Contemporary Development Concepts on Economics, Innovations, and Environment / Edited by S. Kyozaawa and U. Khasanov*. T. : Impress Media, 2018.

Заняття № 7

Тема 7. Історія української дипломатії

Рекомендована кількість годин – 2

План

1. Дипломатія Київської держави (Русі). Дипломатія Галицько-Волинського князівства.
2. Дипломатія козацької держави.
3. Українська Народна Республіка (період Центральної Ради).
4. Дипломатія гетьманату. Українська Народна Республіка (період директорії).

5. Західноукраїнська Народна Республіка (Західна область УРН).
6. Українська Соціалістична Радянська Республіка.
7. Українська РСР у складі Радянського Союзу.
8. Дипломатія сучасної України.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Виконайте презентацію міжнародних чинників створення гетьманату.
2. Підготуйте порівняльну таблицю дипломатія Української РСР та сучасної України.
3. Розробіть творчий проект: «Переваги та недоліки сучасної дипломатії України».

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання:

1. Проаналізуйте дипломатію Галицько-Волинського князівства.
2. Охарактеризуйте дипломатію гетьманату.
3. Висвітліть етапи відновлення зовнішньополітичного представництва України.
4. Яка роль українського представництва на міжнародній конференції в Сан – Франциско?
5. Проаналізуйте діяльність УРСР в ООН.
6. Охарактеризуйте етапи міжнародно-правового оформлення західних кордонів СРСР та УРСР.
7. Які особливості міжнародної діяльності Української РСР в умовах «холодної війни».
8. Проблеми міжнародного визнання та розгортання двосторонніх відносин УРСР.
9. Розпад СРСР, проголошення незалежності України та її міжнародне визнання.
10. Особливості становлення зовнішньої політики України.
11. Головні сфери та пріоритети зовнішньої політики і дипломатії сучасної України.

Теми доповідей:

1. Дипломатична діяльність гетьмана Івана Мазепи.
2. Дипломатична підтримка української незалежності під час та після Першої світової війни.
3. Роль української діаспори у здобутті незалежності України.
4. Формування двовекторного дискурсу зовнішньої політики України після 1991 року.

Література:

1. Блажей В. В. Правові засади організації дипломатичної служби України (За національним законодавством). *Науковий вісник Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України*. Київ, 1998. Вип. 1. С 178–186.
2. Гетьманчук М. П. Між Москвою та Варшавою : українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.). Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. 432 с.
3. Голобуцкий В. А. Дипломатическая история освободительной войны украинского народа 1648–1654 гг. Киев : Госполитиздат УССР, 1962. 360 с.
4. Головченко В. І. Дипломатична історія України (кінець ХІХ – перша чверть ХХ століття) : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / В. Головченко, В. Матвієнко, В. Солдатенко. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 527 с.
5. Дацків І. Б. Міжнародна діяльність Західноукраїнської Народної Республіки. *Гілея*. 2011. Вип. 43. С. 39–45.
6. Дерев'янка І.П., Дьомін О.О. Історія дипломатії : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НАУ, 2014. 467 с.
7. Дипломатія сучасної України : енцикл. довід. Київ, 1997.
8. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків : Фоліо, 2003. 559 с.
9. Івченко О. Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. Київ : «РІЧ УАННП», 1997. 756 с.

10. Котляр М. Ф. Дипломатичні відносини між двома осередками влади в Давньоруській державі (70–90 рр. XII ст.). *Український історичний журнал*, 2003. № 1. С. 23–36.
11. Красівський О. Я. ЗУНР і Польща : політичне та воєнне протиборство (листопад 1918 – липень 1919 рр.). Львів, 1999. 43 с.
12. Матвієнко В. Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії : монографія. Київ, 2002. 373 с.
13. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях : монографія. Київ : ВПЦ Київський університет, 2001. 266 с.
14. Нариси з історії дипломатії України / під ред. Смолія В.А. та ін. Київ : «Альтернативи», 2001. 736 с.
15. Несук М. Україна у зарубіжних доктринах та стратегіях ХХ ст. / М. Несук, В. Репринцев, С. Камінський. *Політ. думка*. 1995. № 2/3. С. 50–71.
16. Слабченко, Євген. Дипломатична історія України / упоряд. Ірина Матяш. Київ : Кліо, 2016. 496 с.
17. Табачник Д. В. Історія української дипломатії: біографічні нариси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2009. 896 с.
18. Табачник Д. В. Історія української дипломатії в особах : навч. посіб. для студ., аспірантів : «Історія», «Історія України», «Політологія», «Міжнародні відносини», «Державне управління» Київ : Либідь, 2004. 640 с.
19. Українська дипломатія, 1917–1924 рр. : матеріали до бібліографії / Держ. архів. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Галуз. центр наук.-техн. інформації з архів. справи та документознавства, Нац. іст. б-ка України ; уклад. : С. С. Артамонова, А. А. Майстренко, З. М. Мусіна, Л. П. Одинока, Р. В. Романовський. К., 2012. 99 с.
20. Чекаленко Л. Д. Витоки української дипломатії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : LAT & K., 2010. 340 с.
21. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України. Київ : Либідь, 2006. 712 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Самостійна робота № 1

Тема 1. Історичні етапи формування сучасної дипломатичної системи

Рекомендована кількість годин – 12.

План

1. Історія дипломатії як наука мистецтва ведення переговорів.
2. Періодизація історії дипломатії.
3. Міждержавні відносини та дипломатія Стародавнього Світу.
4. Дипломатія Середньовіччя.
5. Становлення і розвиток системи рівноваги в Європі.

Зміст завдання самостійної роботи

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Які форми дипломатії існували в системі міждержавних відносин Давньої Греції?
2. Назвіть дипломатичні відносини Римської держави та зовнішнього світу.
3. Які особливості дипломатичних зв'язків країн Сходу?

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Дипломатичні функції в Давній Греції виконували:
 - а) консул;
 - б) проксен;
 - в) громатос;
 - г) стратег.
2. Дипломатичні функції в Давньому Римі виконували:
 - а) легат;
 - б) оратор;
 - в) вісник;
 - г) квестор.

3. Визначальний документ у міждержавних відносинах:
 - а) розписка;
 - б) контракт;
 - в) договір;
 - г) комюніке.
4. В відносинах між містами-державами (полісами) широко використовувався інститут проксенії. Де саме:
 - а) в Давньому Римі;
 - б) в Давній Греції;
 - в) в Давній Індії;
 - г) в Давньому Китаї.
5. Інститут патронату діяв в епоху Стародавнього світу:
 - а) в Греції;
 - б) в Римі;
 - в) в Єгипті;
 - г) в Японії.
6. Закони Ману є пам'ятником:
 - а) давньоіндійської дипломатії;
 - б) давньокитайської дипломатії;
 - в) давньоєгипетської дипломатії;
 - г) давньоримської дипломатії.

Самостійна робота № 2

Тема 2. Розвиток дипломатичних служб світу в першій половині XX століття

Рекомендована кількість годин – 8.

План

1. Дипломатія на початку XX століття.
2. Дипломатія в період Першої світової війни.
3. Становлення Версальсько-Вашингтонської системи.
4. Особливості розвитку дипломатії після Першої світової війни.

Зміст завдання самостійної роботи

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Як розгортались міжнародні відносини під час Першої світової війни? Що стало передумовами Першої світової війни?
2. Дайте загальну характеристику співвідношенню сил на міжнародній арені після закінчення першої світової війни та післявоєнного устрою світу.
3. Дайте загальну характеристику Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин. Які позитивні наслідки, проблеми та суперечності Версальсько-Вашингтонської системи?

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Назвіть Роки Першої світової війни:
 - а) 1910–1914 рр.;
 - б) 1915–1919 рр.;
 - в) 1914–1918 рр.;
 - г) 1915–1918 рр.
2. Приводом Першої світової війни стало:
 - а) Жовтневі революції;
 - б) вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда у Сараєво;
 - в) проблема репарацій у міждержавних відносинах;
 - г) проблема формування кордонів Югославії.
3. Версальський мирний договір було підписано:
 - а) 1 травня 1917 року у Парижі;
 - б) 1 січня 1919 року у Відні;
 - в) 10 березня 1918 року у Вашингтоні;
 - г) 28 червня 1919 року у Версалі.
4. Ліга Націй – це:
 - а) культурна й політична течія, поширена Європі на початку ХХ століття;
 - б) економічний та політичний союз, що об'єднував незалежні держави Європи;

- в) перша міжнародна міждержавна організація, створена з метою розвитку співробітництва, досягнення миру і безпеки між народами;
 - г) глобальна міжнародна організація заснована на підставі Хартії Об'єднаних Націй.
5. Версальсько-Вашингтонська система мирних договорів була встановлена державами:
- а) США, Французькою Республікою, Росією, Китаєм та Великою Британією під час Першої світової війни;
 - б) Великою Британією, США, Французькою Республікою, Японською Імперією після закінчення Першої світової війни;
 - в) Французькою Республікою, США, УНР, Австрією до Першої світової війни в цілях попередження воєн;
 - г) США, Французькою Республікою, Великою Британією та Китаєм після закінчення Першої світової війни.

Самостійна робота № 3

Тема 3. Еволюція сучасної системи дипломатії

Рекомендована кількість годин – 8.

План

1. Дипломатія під час та після Другої світової війни. Багатостороння дипломатія.
2. Дипломатія періоду «холодної війни». Дипломатичні відносини в 1960–1970-х роках.
3. Кінець «холодної війни» та крах біполярної системи світу (1985–1991 рр.)
4. Сучасна дипломатія.

Зміст завдання самостійної роботи

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Друга світова війна в історії і міжнародних відносинах країн світу. Співвідношення сил на міжнародній арені напередодні війни, її характер, періодизація.
2. Міжнародні відносини у Європі на завершальному етапі Другої світової війни (1944–1945 р.). Тегеранська (1943 р.), Ялтинська (1945 р.) та Берлінська (1945 р.) конференції «великої трійки».

3. Створення Організації Об'єднаних Націй та перші кроки її діяльності на міжнародній арені.

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Назвіть роки Другої світової війни:
 - а) 1941 – 1945 рр.;
 - б) 1942 – 1945 рр.;
 - в) 1939 – 1945 рр.;
 - г) 1940 – 1944 рр.
2. «Холодна війна» розгорталась між:
 - а) США та Росією;
 - б) США та Радянським Союзом;
 - в) США та ЄС;
 - г) СРСР та ЄС.
3. Організація Об'єднаних Націй була заснована:
 - а) 1 травня 1943 року у Вашингтоні;
 - б) 25 жовтня 1946 року у Гаазі;
 - в) 8 лютого 1944 року у Парижі;
 - г) 24 жовтня 1945 року у Сан-Франциско.
4. Характерні риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин:
 - а) біполярність та конфронтаційний характер;
 - б) багатополарність, дотримання прав людини, мирна співпраця за посередницької ролі ООН;
 - в) біполярність, конфронтаційний характер, наявність ядерної та іншої зброї масового ураження;
 - г) дотримання та зміцнення миру й безпеки.
5. Статут ООН було підписано:
 - а) 8 березня 1946 року;
 - б) 20 травня 1945 року;
 - в) 9 липня 1943 року;
 - г) 26 червня 1946 року.

Самостійна робота № 4

Тема 4. Дипломатія в умовах європейської інтеграції

Рекомендована кількість годин – 8.

План

1. Ідея європейської спільноти.
2. Історія дипломатії Європейського Союзу (ЄС).
3. Зовнішня політика ЄС та держав Західної Європи.
4. Дипломатія щодо безпеки та прав людини.

Зміст завдання самостійної роботи

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Проаналізуйте зовнішню політику ЄС та держав Західної Європи.
2. Проблема розширення ЄС на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин.
3. Питання військово-політичного співробітництва в Західній Європі.

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Серед діючих міжнародних організацій найбільшим торговельним партнером України є:
 - а) Європейський Союз;
 - б) ГУАМ;
 - в) СНД;
 - г) Центральноевропейська ініціатива.
2. До складу Європейського Союзу входять:
 - а) 15 країн;
 - б) 25 країн;
 - в) 27 країн;
 - г) 28 країн.

3. Валютний Союз на території Європейського Союзу налічує:
 - а) 12 країн;
 - б) 15 країн;
 - в) 17 країн;
 - г) 18 країн.
4. Маастрихтський договір було підписано:
 - а) 5 лютого 1995 року;
 - б) 7 лютого 1992 року;
 - в) 8 березня 1993 року;
 - г) 25 квітня 1993 року.
5. У Гельсінській нараді брали участь:
 - а) 33 держави;
 - б) 37 держави;
 - в) 35 держав;
 - г) 38 держав.

Самостійна робота № 5

Тема 5. Неурядова дипломатія.

Гуманітарні аспекти дипломатії і фактор релігії

Рекомендована кількість годин – 8.

План

1. Характеристика громадської дипломатії. Неурядова дипломатія.
2. Становлення та розвиток неурядової дипломатії.
3. Сучасні актори неурядової дипломатії.
4. Сучасна неурядова дипломатія щодо окремих аспектів політики.
5. Гуманітарна дипломатія та фактор релігії.

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Вкажіть періоди становлення неурядової дипломатії.
2. Роль неурядової дипломатії в сучасних міжнародних відносинах.
3. Охарактеризуйте діяльність сучасних акторів неурядової дипломатії.

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

1. Неурядова дипломатія це:
 - а) військово-політичне об'єднання;
 - б) міждержавна організація;
 - в) неурядова організація;
 - г) торговельний союз.
2. Сучасними акторами неурядової дипломатії є:
 - а) Комітет Червоного Хреста;
 - б) Greenpeace;
 - в) жінки без кордонів;
 - г) всі відповіді є правильними.
3. Як називається перший клас посла в Ватикані;
 - а) нунцій;
 - б) інтернунцій;
 - в) посланник;
 - г) повірений у справах.
4. Проксені була противником сьогоднішніх:
 - а) міжнародних організацій;
 - б) консульських служб;
 - в) міністерств закордонних справ;
 - г) всі відповіді є правильними.
5. Святий Престол:
 - а) суверенний суб'єкт в міжнародному публічному праві;
 - б) офіційна збірна назва папи Римського та Римської курії;
 - в) не є самостійною державою;
 - г) всі відповіді є правильними.

Самостійна робота № 6

Тема 6. Економічна дипломатія

Рекомендована кількість годин – 8.

План

1. Економічний фактор в історії дипломатії.
2. Актори сучасної економічної дипломатії.
3. Економічна дипломатія незалежної України.

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Які головні міжнародні документи формують основні стандарти економічної дипломатії?
2. Охарактеризуйте діючі міжнародні конвенції, якими встановлено стандарти економічної дипломатії?
3. Назвіть в яких розділах Статуту ООН йде мова про питання міжнародного економічного співробітництва та охарактеризуйте їх зміст?

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

- 1) Як сфера людської діяльності економічна дипломатія виникла:
 - а) в XX столітті;
 - б) в XXI столітті;
 - в) в XVII столітті;
 - г) в античні часи.
- 2) Як галузь наукових знань економічна дипломатія сформувалась:
 - а) в XV столітті;
 - б) в XVI столітті;
 - в) в XVII столітті;
 - г) в XX столітті.
- 3) В XX – XXI столітті до системи світової економічної дипломатії увійшли:
 - а) фізичні особи;
 - б) суб'єкти підприємницької діяльності;
 - в) великі міжнародні економічні організації;
 - г) немає правильної відповіді.

- 4) В Україні законодавчу основу економічної дипломатії складають:
 - а) Конституція України;
 - б) Закон України «Про дипломатичну службу» від 20 вересня 2001 року;
 - в) Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України від 31 травня 2011 року;
 - г) усі вищеперераховані відповіді.
- 5) Практичні цілі і завдання економічної дипломатії визначають:
 - а) інтереси бізнес-структур;
 - б) політика держави (в т. ч. і зовнішня);
 - в) міжнародні економічні організації;
 - г) ООН.

Самостійна робота № 7

Тема 7. Історія української дипломатії

Рекомендована кількість годин – 8.

План

1. Дипломатія Київської держави (Русі). Дипломатія Галицько-Волинського князівства. Дипломатія козацької держави.
2. Дипломатія українських державних формувань 1917–1922 рр.
3. Дипломатія СРСР та УРСР.
4. Дипломатія сучасної України

Зміст завдання самостійної роботи

Дайте письмову розгорнуту відповідь на наступні питання:

1. Дайте загальну характеристику дипломатії Галицько-Волинського князівства (королівства).
2. Наведіть порівняльну характеристику дипломатії СРСР та УРСР.
3. Дайте загальну характеристику дипломатії сучасної України. Які риси вона зберегла від УРСР та її роль в сьогоденні?

Тестові завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти:

- 1) З якими країнами мала дипломатичні відносини Київська Русь:
 - а) Візантія;
 - б) США;
 - в) Європа;
 - г) відповіді А та В є вірними.
- 2) Для дипломатичних місій в період Галицько-Волинського князівства використовували:
 - а) бояр;
 - б) купців;
 - в) духовних осіб;
 - г) всі відповіді є правильними.
- 3) Першим та основним дипломатом Радянської України був:
 - а) Красін Л. Б.;
 - б) Чичерін Г. В.;
 - в) Раковський Х, Г.;
 - г) Литвинов М. М.
- 4) Дипломатія це:
 - а) наука міжнародних відносин;
 - б) мистецтво ведення переговорів;
 - в) засіб здійснення зовнішньої політики держави;
 - г) всі відповіді є правильними.
- 5) Риси «старої» дипломатії:
 - а) деспотичний характер;
 - б) відкритий характер міждержавних стосунків;
 - в) інформатизація дипломатичної діяльності;
 - г) охоплення різних сфер суспільного життя.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

1. Міжнародні відносини і дипломатія Стародавнього Сходу.
2. Дипломатія в системі міждержавних відносин античного Риму та Греції.
3. Дипломатія європейського Середньовіччя. Дипломатичні зв'язки країн Сходу в середньовічний період.
4. Історична еволюція дипломатії як системи взаємодії держав у 12–13 століття (основи візантійської дипломатії).
5. Становлення моделі дипломатії у Європі засобами системи рівноваги сил у 15–16 століття (дипломатична боротьба в добу італійських війн).
6. Розвиток міжнародних стосунків у 18–19 століття, удосконалення дипломатичної системи рівноваги (в контексті дипломатичних стосунків європейських держав).
7. Дипломатія та міжнародні відносини в період Першої світової війни.
8. Принципи міжнародних стосунків у Європі після першої світової війни (Ліга Націй: діяльність та наслідки).
9. Реформа дипломатичних служб парламентських держав у першій половині XX століття.
10. Дипломатична служба тоталітарних держав (засади дипломатії фашистської Німеччини та Італії).
11. Дипломатія напередодні та в період кризи Версальської системи.
12. Дипломатія США та країн Латинської Америки у 20–30-х рр. XX століття.
13. Багатостороння дипломатія на державному рівні, історія її становлення. Еволюція методу багатосторонньої дипломатії в період Другої світової війни.
14. Етапи становлення дипломатичної процедури.
15. Дипломатія періоду «холодної війни». Ідеологічне протистояння СРСР і США та дипломатична діяльність.
16. Дипломатичні відносини в 1960–1970-х роках.
17. Дипломатія країн «третього світу». Розвиток руху неприєднання.
18. Кінець «холодної війни» та крах біполярної системи світу (1985–1991 рр.).
19. Особливості сучасної дипломатії.

20. Історія дипломатичних зусиль з об'єднання Європи.
21. Історія дипломатії європейських держав щодо утворення ЄС.
22. Дипломатія ЄС. Сучасний зовнішньополітичний механізм функціонування Європейського союзу.
23. Європейські інститути дипломатичного представництва.
24. Концептуальна структура зовнішньої політики Євросоюзу.
25. Вектори зовнішньої політики ЄС та держав Західної Європи.
26. Місце питання відносин з держава Східної Європи у політиці ЄС.
27. Становлення та еволюція неурядової дипломатії. Публічна дипломатія.
28. Вплив неурядової дипломатії на систему сучасних міжнародних стосунків. Розвиток особливих механізмів неурядової дипломатії.
29. Становлення та розвиток гуманітарної дипломатії. Дипломатія МКЧХ.
30. Конфлікти «нового покоління» і фактор релігії. Особливості дипломатичної діяльності арабських та мусульманських держав.
31. Досвід дипломатичної діяльності Святого престолу.
32. Інформаційна складова дипломатії та її становлення.
33. Роль економічного фактору в історії дипломатії. Розвиток міждержавних стосунків в економічній сфері.
34. Економічна дипломатія як фактор багатосторонніх міжнародних відносин. Розвиток багатостороннього співробітництва в економічній сфері.
35. Актори економічної дипломатії. Світова організація торгівлі (СОТ) та інші економічні міжнародні організації.
36. Механізми координації економічної дипломатії в сучасній Україні.
37. Міжнародні торговельні суперечки та роль економічної дипломатії в їхньому урегулюванні.
38. Дипломатія Київської держави (Русі). Дипломатія Галицько-Волинського князівства.
39. Дипломатія козацької держави.
40. Українська Народна Республіка (період Центральної Ради).
41. Дипломатія гетьманату. Українська Народна Республіка (період директорії).
42. Західноукраїнська Народна Республіка (Західна область УРН).
43. Українська Соціалістична Радянська Республіка.
44. Українська РСР у складі Радянського Союзу.
45. Дипломатія сучасної України.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІД ЧАС ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

У відповідності до визначених критеріїв підсумковий контроль здійснюється за визначеною програмою (робочою навчальною програмою) системою.

Загальна сума балів (при наявності 100% вірних відповідей) з теоретичної частини підсумкового контролю повинна складати 60 балів (по 20 балів за кожне теоретичне питання), тестів – 10 балів (вірна відповідь на кожне тестове завдання оцінюється 2 балами), визначення основних понять – 30 балів.

Після розрахунку балів за теоретичну і практичну частину завдання передбачається подальше переведення їх загальної суми у систему оцінювання відповідно до програми (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінювання навчальної діяльності здобувача вищої освіти

Оцінка за шкалою програми	Кількість набраних балів	Критерії оцінювання
		Здобувач вищої освіти ...
1	2	3
А	90–100	<p>Виявляє високу теоретичну підготовку, вміння аналізувати додаткову літературу, логічно та послідовно викладати фактичний матеріал, робити висновки. У процесі виконання практичної роботи чи аналізу поставлених завдань студент показує вміння планувати, ставити та інтерпретувати отримані результати відповідно до досягнень науки.</p> <p>Знає визначення понять «альтернативне вирішення спорів», «спосіб АВС», «принципи АВС», «змагальні способи АВС», «погоджувальні способи АВС», «юридичний спір», «юридичний конфлікт».</p> <p>Знає засади правового регулювання способів АВС.</p> <p>Вміє класифікувати способи АВС за різними підставами, визначати систему принципів АВС, вказувати на складнощі правового регулювання окремих способів АВС.</p>

Продовження таблиці 1

1	2	3
A	90–100	<p>Може сформулювати пропозиції вдосконалення законодавства з питань основних способів АВС.</p> <p>Вміє надати розгорнуту відповідь з вище окреслених складових на основі отриманої інформації з лекції, рекомендованих джерел та сформулювати власну думку.</p> <p>Може надати розгорнуту відповідь на додаткові питання по темі, задані викладачем.</p>
B	82–89	<p>Виявляє високий рівень теоретичних знань програмного матеріалу, вміння послідовно його викласти та застосувати засвоєні знання у процесі постановки і виконання практичної роботи, але допускає невеликі помилки у проведенні розрахунків, несуттєві неточності у відповідях.</p> <p>Знає визначення понять «альтернативне вирішення спорів», «спосіб АВС», «принципи АВС», «змагальні способи АВС», «погоджувальні способи АВС», «юридичний спір», «юридичний конфлікт».</p> <p>Знає засади правового регулювання способів АВС.</p> <p>Вміє класифікувати способи АВС за різними підставами, визначити систему принципів АВС, вказувати на складнощі правового регулювання окремих способів АВС.</p> <p>Може сформулювати пропозиції вдосконалення законодавства з питань основних способів АВС.</p> <p>Вміє надати відповідь з вище окреслених складових на основі отриманої інформації з лекції, рекомендованих джерел та сформулювати власну думку.</p> <p>Може надати відповідь на додаткові питання по темі, задані викладачем.</p>
C	74–81	<p>Виявляє високий рівень теоретичних знань програмного матеріалу, вміння послідовно його викласти та застосувати засвоєні знання у процесі постановки і виконання практичної роботи, але допускає невеликі помилки у проведенні розрахунків, несуттєві неточності у відповідях.</p> <p>Знає визначення понять «альтернативне вирішення спорів», «спосіб АВС», «принципи АВС», «змагальні способи АВС», «погоджувальні способи АВС», «юридичний спір», «юридичний конфлікт».</p> <p>Знає засади правового регулювання способів АВС.</p> <p>Вміє класифікувати способи АВС за деякими підставами, визначити систему принципів АВС.</p> <p>Вміє надати відповідь з вище окреслених складових на основі отриманої інформації з лекції, рекомендованих джерел та сформулювати власну думку.</p> <p>Може надати відповідь на додаткові питання по темі, задані викладачем.</p>

Закінчення таблиці 1

1	2	3
D	64–73	<p>в основному вірно висвітлює питання, але допускає суттєві помилки у ході розв'язування завдань і показує задовільні знання теоретичного матеріалу.</p> <p>Знає визначення понять «альтернативне вирішення спорів», «спосіб АВС», «принципи АВС», «змагальні способи АВС», «погоджувальні способи АВС», «юридичний спір», «юридичний конфлікт».</p> <p>Знає засади правового регулювання способів АВС.</p> <p>Вміє класифікувати способи АВС за деякими підставами, визначити систему принципів АВС.</p> <p>Вміє надати відповідь з вище окреслених складових на основі отриманої інформації з лекції, рекомендованих джерел.</p>
E	60–63	<p>Знає визначення понять «альтернативне вирішення спорів», «спосіб АВС», «принципи АВС», «змагальні способи АВС», «погоджувальні способи АВС», «юридичний спір», «юридичний конфлікт».</p> <p>Знає засади правового регулювання способів АВС.</p>
Fx	35–59	<p>Знає визначення понять «альтернативне вирішення спорів», «спосіб АВС», «принципи АВС», «змагальні способи АВС», «погоджувальні способи АВС», «юридичний спір», «юридичний конфлікт».</p>
F	0–34	<p>Виявляє поверхневі, фрагментарні знання з теоретичного курсу дисципліни та фактичне невміння застосувати їх на практиці.</p> <p>Не може надати відповіді на поставлені питання.</p>

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ

Електронна інформаційна системи міжнародного права (Electronic Information System for International Law (EISIL))

<http://www.eisil.org/>

Зібрання міжнародних документів Американської Спілки Міжнародного права (American Society of International Law).

Науковий вісник Дипломатичної академії України

<http://www.t.ly/sn73>

Зібрання статей наукового журналу. Тематика: ознайомлення української та зарубіжної громадськості із змістом, характером та основними напрямками зовнішньої політики України, з історією, традиціями, сучасним станом дипломатії, досягненнями світової думки в розробці проблем зовнішньої політики.

Зовнішні справи

<https://uaforeignaffairs.com/uk>

Науковий журнал, що висвітлює питання зовнішньої політики України, зовнішньоекономічних зв'язків, проблем розвитку міжнародних відносин і світової економіки, суспільно-політичного і духовного життя України, діяльності України в міжнародних організаціях.

The Hague Journal of Diplomacy

<https://brill.com/view/journals/hjd/hjd-overview.xml>

Науковий журнал, що висвітлює різні питання дипломатії англійською мовою.

Diplomacy & Statecraft (Journal)

<https://www.tandfonline.com/loi/fdps20>

Науковий журнал, що висвітлює різні питання дипломатії англійською мовою.

Journal of Diplomacy and International Relations

<https://css.ethz.ch/en/services/digital-library/series.html/15234>

Науковий журнал, що висвітлює різні питання дипломатії англійською мовою.

EU Diplomacy Papers of College of Europe

<https://www.coleurope.eu/study/eu-international-relations-and-diplomacy-studies/research-publications/eu-diplomacy-papers>

Збірка наукових праць з питань дипломатії Коледжу Європи.

Educational Materials of the Jean Monnet Research Network on EU-UN Relations (EUN-NET)

<http://eudiplomacy.eu/category/supporting-educational-material-sem/>

Різні матеріали для навчання з питань міжнародних відносин ЄС-ООН.

Journal of Southern Europe and the Balkans

<https://www.tandfonline.com/toc/cjsb19/10/3#.UfjkUo03uSo>

Науковий журнал, що висвітлює різні питання дипломатії Південної Європи та регіону Балканів англійською мовою.

Videos of the Institute for European Studies (IES) at the Vrije Universiteit Brussel (VUB)

<https://www.youtube.com/channel/UCIebxtBX5ogpPQFqCDWhLOA>

Канал з відео Інституту Європейських студій з різних питань міжнародного співробітництва та дипломатії.

ДОДАТОК

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДИПЛОМАТИЧНУ СЛУЖБУ»

Цей Закон визначає правові засади та порядок організації дипломатичної служби як складової частини державної служби, а також особливості її проходження та правового статусу посадових осіб дипломатичної служби.

РОЗДІЛ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Дипломатична служба

1. Дипломатична служба – це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаний з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном.

Стаття 2. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:
 - 1) адміністративна посада – визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця органу дипломатичної служби з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками з виконання функцій адміністративно-технічного забезпечення діяльності органів дипломатичної служби;
 - 2) адміністративний службовець – громадянин України, який займає посаду державної служби в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та виконує встановлені для цієї посади функції з адміністративно-технічного забезпечення діяльності органів дипломатичної служби, а також дотримується принципів державної служби;
 - 3) дипломатична посада – визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця органу дипломатичної служби

з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками з виконання дипломатичних або консульських функцій;

4) дипломатичний службовець – громадянин України, який займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій, а також дотримується принципів дипломатичної служби;

5) довготермінове відрядження – проходження дипломатичної служби посадовими особами дипломатичної служби на відповідних посадах у закордонних дипломатичних установах України у строки, передбачені цим Законом, з метою виконання дипломатичних або консульських функцій чи адміністративно-технічного забезпечення діяльності закордонних дипломатичних установ України, а також робота на посадах із виконання функцій з обслуговування в закордонних дипломатичних установах України;

6) компенсаційні виплати – грошові кошти в іноземній валюті, що виплачуються працівникам дипломатичної служби за рахунок коштів державного бюджету з метою компенсування витрат, пов'язаних із перебуванням у довготерміновому відрядженні;

7) контракт про проходження дипломатичної служби – письмовий договір, що укладається на визначений строк між громадянином України та Міністерством закордонних справ України для врегулювання правових відносин, що виникають між ними у зв'язку з роботою на посадах дипломатичної служби в органах дипломатичної служби;

8) посади дипломатичної служби – дипломатичні та адміністративні посади органів дипломатичної служби;

9) посадові особи дипломатичної служби – дипломатичні службовці та адміністративні службовці органів дипломатичної служби;

10) працівники дипломатичної служби – дипломатичні службовці, адміністративні службовці та працівники, які виконують функції з обслуговування;

11) працівники, які виконують функції з обслуговування, – працівники органів дипломатичної служби, на яких покладено функції з обслуговування таких органів;

12) рівнозначні посади дипломатичної служби – посади дипломатичної служби, що належать до однієї групи оплати праці;

13) ротація – планове заміщення посад дипломатичної служби в органах дипломатичної служби посадовими особами дипломатичної служби;

14) члени сім'ї працівника дипломатичної служби – інший з подружжя, їхні діти, діти працівника дипломатичної служби або іншого з подружжя, а також повнолітні діти та батьки, над якими згідно із законодавством України встановлено опіку або піклування такого працівника чи іншого з подружжя.

2. Інші терміни в цьому Законі вживаються у значеннях, визначених Законом України «Про державну службу» та іншими законами України.

Стаття 3. Правова основа дипломатичної служби

1. Правову основу дипломатичної служби, діяльності її органів та посадових осіб дипломатичної служби становлять Конституція України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цей та інші закони України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, інші акти законодавства України.
2. Відносини, що виникають у зв'язку із вступом на дипломатичну службу посадових осіб дипломатичної служби, її проходженням, припиненням, а також оплатою праці, соціально-побутовим забезпеченням, заохоченнями і соціальними гарантіями, робочим часом і часом відпочинку, відпустками, відповідальністю посадових осіб дипломатичної служби, регулюються цим Законом, Законом України «Про державну службу» та іншими актами законодавства України.
3. Дія норм законодавства про державну службу та про працю поширюється на посадових осіб дипломатичної служби у частині відносин, не врегульованих цим Законом.
4. Відносини, що виникають у зв'язку з роботою в органах дипломатичної служби працівників, які виконують функції з обслуговування, регулюються цим Законом, законодавством про працю, а також іншими актами законодавства України в частині, що не суперечить цьому Закону.

Стаття 4. Основні принципи дипломатичної служби

1. Основними принципами дипломатичної служби є:
 - 1) патріотизм;
 - 2) відстоювання національних інтересів України;
 - 3) пріоритет прав та свобод людини і громадянина;
 - 4) демократизм і законність;
 - 5) гуманізм і соціальна справедливість;
 - 6) професіоналізм, компетентність, ініціативність;
 - 7) об'єктивність, чесність, порядність;
 - 8) належне виконання службових обов'язків і додержання трудової дисципліни;
 - 9) інші принципи, визначені Законом України «Про державну службу».

Стаття 5. Система органів дипломатичної служби

1. Систему органів дипломатичної служби складають:
 - 1) Міністерство закордонних справ України;
 - 2) представництва Міністерства закордонних справ України на території України;
 - 3) закордонні дипломатичні установи України.
2. Міністерство закордонних справ України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин і координує діяльність державних органів у сфері зовнішніх зносин.

Міністерство закордонних справ України здійснює свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби.

Міністерство закордонних справ України здійснює керівництво іншими органами дипломатичної служби.

Статус, завдання та функції Міністерства закордонних справ України визначаються цим та іншими законами України, а також Положенням про Міністерство закордонних справ України, яке затверджується в установленому законом порядку.

3. Представництва Міністерства закордонних справ України на території України є органами дипломатичної служби, які утворюються в регіонах, де діють іноземні консульські установи чи представництва міжнародних організацій.

Статус, завдання та функції представництва Міністерства закордонних справ України на території України визначаються цим Законом та Положенням про Представництво Міністерства закордонних справ України на території України, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

4. Закордонні дипломатичні установи України є постійно діючими органами дипломатичної служби, основними завданнями яких є представництво України в державах перебування або при міжнародних організаціях та підтримання з ними офіційних відносин, відстоювання національних інтересів України, виконання консульських функцій, у тому числі захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном.

Закордонними дипломатичними установами України є:

- 1) Посольство України;
- 2) Посольство України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві;
- 3) Постійне представництво України при міжнародній організації;
- 4) Представництво України при міжнародній організації;
- 5) Місія України при міжнародній організації;
- 6) консульська установа України (Генеральне консульство України, Консульство України, Віце-консульство України та Консульське агентство України).

Статус, завдання та функції закордонних дипломатичних установ України визначаються цим Законом, Положенням про закордонні дипломатичні установи України, яке затверджується Президентом України.

5. У системі органів дипломатичної служби можуть утворюватися спеціальні місії, а також делегації на сесії статутних органів міжнародних організацій, статус, завдання та функції яких залежно від рівня місії визначаються відповідно Президентом України або Міністром закордонних справ України.

Спеціальні місії є тимчасовими місіями, що за своїм характером представляють Україну і направляються Україною до іншої держави за її згодою для спільного розгляду з цією державою певних питань або для виконання щодо неї певного завдання.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення роботи спеціальних місій визначається Кабінетом Міністрів України.

6. Міністр закордонних справ України очолює Міністерство закордонних справ України, здійснює керівництво діяльністю органів дипломатичної служби, затверджує структуру органів дипломатичної служби, а також виконує інші функції, визначені цим Законом, іншими актами законодавства України.
7. Державний секретар Міністерства закордонних справ України забезпечує діяльність органів дипломатичної служби та відповідно до затвердженої Міністром закордонних справ України структури органів дипломатичної служби затверджує їх штатні розписи та кошториси, а також виконує інші функції, визначені законодавством України.
8. Надзвичайний і Повноважний Посол України є вищим офіційним представником України, який здійснює загальне керівництво, координацію та контроль за діяльністю посадових осіб та інших працівників Посольства України, керівників інших закордонних дипломатичних установ України у державі акредитації, а також посадових та інших осіб, членів делегацій України, які перебувають у цій державі з метою виконання посадових або службових обов'язків.

Стаття 6. Основні завдання органів дипломатичної служби

1. Основними завданнями органів дипломатичної служби є:
 - 1) забезпечення захисту національних інтересів України;
 - 2) реалізація зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, культурних, гуманітарних, наукових, інших зв'язків з іноземними державами та міжнародними організаціями;
 - 3) захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;
 - 4) сприяння утвердженню міжнародного авторитету України, піднесенню у світі її іміджу як надійного і передбачуваного партнера;
 - 5) забезпечення дипломатичними засобами і методами захисту суверенітету, міжнародної безпеки, територіальної цілісності та неперушності кордонів України, її політичних, торговельно-економічних, культурних, гуманітарних та інших інтересів;

6) координація діяльності державних органів щодо забезпечення реалізації єдиного зовнішньополітичного курсу України;

7) вивчення та аналіз політичного та економічного становища у світі, зовнішньої та внутрішньої політики іноземних держав, діяльності міжнародних організацій;

8) забезпечення державних органів інформацією, необхідною для здійснення ефективної зовнішньої та внутрішньої політики України;

9) інші завдання відповідно до законодавства України.

Стаття 7. Основні функції органів дипломатичної служби

1. Основними функціями органів дипломатичної служби є:

1) служіння Українському народу;

2) забезпечення національних інтересів і міжнародної безпеки України шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з іноземними державами і міжнародними організаціями за загально визнаними принципами та нормами міжнародного права;

3) підтримання дипломатичних і консульських зносин з іноземними державами, представництво України у міжнародних організаціях та спеціальних місіях;

4) забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави;

5) здійснення зовнішньополітичної діяльності держави;

6) забезпечення координації діяльності, що здійснюється державними органами у сфері зовнішніх зносин;

7) організація проведення переговорів, а також участь у підготовці укладення міжнародних договорів України;

8) внесення в установленому порядку на розгляд Президента України або Кабінету Міністрів України пропозицій щодо укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України;

9) внесення в установленому порядку на розгляд Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України пропозицій з питань розвитку відносин України з іноземними державами та міжнародними організаціями;

10) підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері міжнародних відносин;

11) здійснення функцій дипломатичного протоколу у сфері забезпечення зовнішніх зносин з іноземними державами та міжнародними організаціями;

12) забезпечення в установленому порядку зберігання міжнародних договорів України;

13) здійснення в установленому порядку функцій депозитарія міжнародних договорів України;

14) сприяння діяльності іноземних дипломатичних представництв та консульських установ, представництв міжнародних організацій в Україні, а також здійснення нагляду за додержанням дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів;

15) сприяння державним органам у частині здійснення ними зовнішніх зносин, надання їм відповідної методичної, консультаційної та інформаційної допомоги, дотримання міжнародних зобов'язань України;

16) здійснення інформаційного забезпечення Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України з питань зовнішньополітичної діяльності;

17) поширення інформації про Україну за кордоном;

18) забезпечення розвитку зв'язків із закордонними українцями та їх громадськими об'єднаннями;

19) виконання в Україні та за кордоном консульських функцій, передбачених чинними міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими актами законодавства України;

20) забезпечення та координація діяльності з торговельно-економічних питань, що здійснюється закордонними дипломатичними установами України;

21) сприяння залученню допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій;

22) сприяння розвитку міжнародного освітнього та науково-технічного співробітництва;

23) інші функції відповідно до законодавства України.

РОЗДІЛ II
ПРАЦІВНИКИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ.
КАТЕГОРІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПОСАД

Стаття 8. Посади дипломатичної служби та посади працівників, які виконують функції з обслуговування

1. В органах дипломатичної служби встановлюються посади дипломатичної служби та посади працівників, які виконують функції з обслуговування.
2. Дипломатичні посади встановлюються для дипломатичних службовців органів дипломатичної служби.

Дипломатичними посадами є такі посади:

- 1) Державний секретар Міністерства закордонних справ України;
- 2) Надзвичайний і Повноважний Посол України;
- 3) Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві;
- 4) Постійний представник України при міжнародній організації;
- 5) Представник України при міжнародній організації;
- 6) Глава Місії України при міжнародній організації;
- 7) Генеральний консул України;
- 8) заступник Постійного представника України при міжнародній організації;
- 9) заступник Представника України при міжнародній організації;
- 10) заступник Глави Місії України при міжнародній організації;
- 11) радник-посланник;
- 12) Посол з особливих доручень;
- 13) дипломатичний радник;
- 14) Консул України;
- 15) Представник Міністерства закордонних справ України на території України;
- 16) радник;
- 17) консул у консульській установі України;
- 18) перший секретар;
- 19) другий секретар;
- 20) віце-консул у консульській установі України;
- 21) третій секретар;
- 22) консульський агент у консульській установі України;
- 23) аташе.

Дипломатичними посадами є також посади керівників структурних підрозділів апарату Міністерства закордонних справ України, утворених для забезпечення виконання завдань та функцій Міністерства закордонних справ України із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин, та їх заступників.

Дипломатичні службовці займають дипломатичні посади на постійній основі або за контрактом у випадках, визначених цим Законом.

3. Адміністративні посади встановлюються для адміністративних службовців органів дипломатичної служби відповідно до законодавства про державну службу.

Адміністративні службовці займають адміністративні посади на постійній основі або за контрактом у випадках, визначених цим Законом.

4. Посади працівників, які виконують функції з обслуговування, визначаються відповідно до цього Закону, законодавства про державну службу та про працю.

Працівники, які виконують функції з обслуговування, призначаються на посади за контрактом із числа громадян України, а в закордонних дипломатичних установах України – за потреби також із числа іноземців.

Положення про працівників, які виконують функції з обслуговування в органах дипломатичної служби, та типова форма контракту з такими працівниками про виконання функцій з обслуговування затверджуються Міністерством закордонних справ України в установленому порядку.

Стаття 9. Категорії дипломатичних посад

1. Дипломатичні посади в органах дипломатичної служби поділяються на категорії залежно від порядку призначення, характеру та обсягу повноважень і необхідних для їх виконання кваліфікації та професійної компетентності.

2. Встановлюються такі категорії дипломатичних посад:

1) категорія «А» – Державний секретар Міністерства закордонних справ України, Надзвичайний і Повноважний Посол України, Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві, Постійний представник України при міжнародній організації,

Представник України при міжнародній організації, Глава Місії України при міжнародній організації;

2) категорія «Б» – Генеральний консул України, заступник Постійного представника України при міжнародній організації, заступник Представника України при міжнародній організації, заступник Глави Місії України при міжнародній організації, радник-посланник, Посол з особливих доручень, дипломатичний радник, Консул України, Представник Міністерства закордонних справ України на території України, керівники структурних підрозділів апарату Міністерства закордонних справ України, утворених для забезпечення виконання завдань та функцій Міністерства закордонних справ України із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин, та їх заступники;

3) категорія «В» – інші дипломатичні посади, не віднесені цим Законом до категорій «А» і «Б».

Стаття 10. Права посадових осіб дипломатичної служби

1. Посадові особи дипломатичної служби користуються правами, визначеними для державних службовців Законом України «Про державну службу», з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.
2. Посадові особи дипломатичної служби під час проходження дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах України користуються привілеями та імунітетами відповідно до норм міжнародного права.

Стаття 11. Обов'язки посадових осіб дипломатичної служби

1. Посадові особи дипломатичної служби виконують обов'язки, визначені для державних службовців Законом України «Про державну службу», з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.
2. Посадові особи дипломатичної служби під час проходження дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах України зобов'язані поважати закони, правила і традиції держави перебування, гідно представляти Україну.

РОЗДІЛ III

ВСТУП НА ДИПЛОМАТИЧНУ СЛУЖБУ

Стаття 12. Вступ на дипломатичну службу

1. Вступ на дипломатичну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду дипломатичної служби за результатами конкурсу, крім визначених цим Законом випадків, коли призначення на дипломатичні посади здійснює Президент України.
2. Конкурс на зайняття посади дипломатичної служби проводиться конкурсною комісією Міністерства закордонних справ України у порядку, встановленому законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.
3. У разі неможливості заповнення посади дипломатичної служби у порядку ротації проводиться конкурс на зайняття посади дипломатичної служби у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу».

Стаття 13. Вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу

1. Вимогами до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, є вимоги до їхньої професійної компетентності, які складаються із загальних та спеціальних вимог.
2. Особа, яка претендує на вступ на дипломатичну службу, повинна відповідати загальним вимогам, встановленим Законом України «Про державну службу».
3. Спеціальними вимогами до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, є:
 - 1) наявність вищої освіти із ступенем не нижче магістра – для дипломатичних службовців;
 - 2) володіння відповідним рівнем професійної компетентності згідно з вимогами, визначеними Міністерством закордонних справ України;
 - 3) володіння іноземними мовами в обсязі, необхідному для виконання посадових обов'язків;
 - 4) стан здоров'я, який дозволяє бути направленим у довготермінове відрядження, підтверджений документом, виданим у встановленому законодавством порядку;

5) відсутність обставин, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків під час роботи в системі органів дипломатичної служби.

Стаття 14. Порядок призначення на посади дипломатичної служби та звільнення з таких посад

1. Призначення на посаду дипломатичної служби є безстроковим, крім випадків, передбачених Законом України «Про державну службу», та у разі призначення на таку посаду за контрактом про проходження дипломатичної служби.
2. При призначенні особи на посаду дипломатичної служби вперше встановлення випробування є обов'язковим. Випробування встановлюється строком до шести місяців.

Особам, які призначаються на дипломатичні посади Президентом України, випробування не встановлюється.

3. Надзвичайний і Повноважний Посол України, Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві, Постійний представник України при міжнародній організації, Представник України при міжнародній організації, Глава Місії України при міжнародній організації призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України.

Інших працівників дипломатичної служби призначає на посади та звільняє з посад Державний секретар Міністерства закордонних справ України у порядку, встановленому законодавством про державну службу та про працю.

4. Призначення на посаду дипломатичної служби за контрактом про проходження дипломатичної служби здійснюється у разі:

- 1) заміщення за результатами конкурсу посади дипломатичної служби в закордонній дипломатичній установі України на час довготермінового відрядження;

- 2) заміщення посади дипломатичної служби працівником іншого державного органу.

Типова форма контракту про проходження дипломатичної служби затверджується Міністерством закордонних справ України.

5. На посадових осіб дипломатичної служби поширюються обмеження, встановлені законами України «Про державну службу», «Про запобігання корупції» та цим Законом.

Стаття 15. Присяга при прийнятті на дипломатичну службу

1. Особи, які вперше вступають на дипломатичну службу і раніше не займали посад державної служби, складають Присягу державного службовця відповідно до Закону України «Про державну службу».

РОЗДІЛ IV

ПРОХОДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 16. Проходження дипломатичної служби

1. Посадові особи дипломатичної служби проходять дипломатичну службу в органах дипломатичної служби.
2. Період роботи на дипломатичних посадах зараховується до страхового стажу та стажу державної служби.
3. Посадові особи дипломатичної служби за їхньою згодою можуть бути переведені для проходження дипломатичної служби на посади:
 - 1) у структурних підрозділах Адміністрації Президента України, що забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері;
 - 2) у структурних підрозділах Апарату Верховної Ради України, що забезпечують здійснення заходів з міжнародного співробітництва Верховної Ради України та представництво Голови Верховної Ради України у зносинах з органами влади інших держав і міжнародними організаціями;
 - 3) у структурних підрозділах Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечують здійснення заходів з міжнародного співробітництва Кабінету Міністрів України та представництво Прем'єр-міністра України у зносинах з органами влади інших держав і міжнародними організаціями;
 - 4) у державних органах, до завдань яких віднесено протидію зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян за межами України.

З метою забезпечення підвищення ефективності реалізації зовнішньої політики держави та координації діяльності державних

органів у сфері зовнішніх зносин у державних органах можуть бути запроваджені посади дипломатичних радників. Заміщення посад дипломатичних радників у державних органах здійснюється з числа дипломатичних службовців в установленому законодавством порядку. Положення про дипломатичного радника затверджується Президентом України.

4. Період роботи посадових осіб дипломатичної служби на посадах у державних органах, зазначених у частині третій цієї статті, є дипломатичною службою.
5. Після закінчення роботи на посадах у державних органах, зазначених у частині третій цієї статті, посадовим особам дипломатичної служби надається рівнозначна посада дипломатичної служби в органах дипломатичної служби.

Стаття 17. Ротація в органах дипломатичної служби

1. В органах дипломатичної служби здійснюється ротація посадових осіб дипломатичної служби.

Посадові особи дипломатичної служби підлягають ротації і направляються у довготермінове відрядження з урахуванням рівня їхньої професійної компетентності, службової необхідності.

Участь посадових осіб дипломатичної служби у ротації є обов'язковою умовою проходження ними дипломатичної служби.

2. За наявності поважних причин посадова особа дипломатичної служби, яка відповідно до цього Закону або Закону України «Про державну службу» займає посаду категорії «Б», має право відмовитися від двох послідовних пропозицій суб'єкта призначення про участь у ротації, а посадова особа дипломатичної служби, яка займає посаду категорії «В», – від однієї такої пропозиції.

Поважними причинами для відмови від участі у ротації є:

- 1) відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами;
 - 2) відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
 - 3) хвороба члена сім'ї працівника дипломатичної служби, який потребує стороннього догляду.
3. Порядок ротації посадових осіб дипломатичної служби визначається Міністерством закордонних справ України.

Стаття 18. Довготермінове відрядження

1. Строк довготермінового відрядження працівників дипломатичної служби, як правило, становить до чотирьох років у державах з нормальними кліматичними умовами та стабільною безпековою ситуацією і до трьох років – у державах з важкими кліматичними умовами або складною безпековою ситуацією.
2. Працівники дипломатичної служби після закінчення довготермінового відрядження направляються у наступне довготермінове відрядження не раніше ніж через два, але не пізніше ніж через чотири роки.

Термін направлення працівників дипломатичної служби у наступне довготермінове відрядження може бути скорочений за рішенням Державного секретаря Міністерства закордонних справ України у зв'язку із службовою необхідністю направлення працівників дипломатичної служби у довготермінове відрядження до держав з важкими кліматичними умовами або складною безпековою ситуацією. Перелік таких держав встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства закордонних справ України.

3. Після закінчення строку довготермінового відрядження працівники дипломатичної служби відкликаються у порядку, встановленому законодавством.
4. Після закінчення довготермінового відрядження посадовим особам дипломатичної служби (крім осіб, призначених за контрактом про проходження дипломатичної служби) у порядку ротації надається посада в системі органів дипломатичної служби, рівнозначна тій, яку зазначена посадова особа займала до направлення у довготермінове відрядження або під час такого відрядження.

Стаття 19. Дострокове відкликання працівників дипломатичної служби з довготермінового відрядження

1. Працівники дипломатичної служби, направлені у довготермінове відрядження, можуть бути достроково відкликані з відрядження у таких випадках:
 - 1) службова необхідність;
 - 2) скорочення чисельності або штату працівників відповідної закордонної дипломатичної установи України;

3) істотне погіршення стану здоров'я, що унеможливило подальше перебування у довготерміновому відрядженні;

4) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків;

5) вчинення працівником дипломатичної служби або членами його сім'ї дій, що можуть призвести до негативних наслідків, у тому числі для іміджу України за кордоном, при подальшому перебуванні відповідного працівника дипломатичної служби у довготерміновому відрядженні.

Стаття 20. Переведення посадових осіб дипломатичної служби в системі органів дипломатичної служби

1. Для підвищення ефективності професійної діяльності та виходячи з інтересів дипломатичної служби посадові особи дипломатичної служби з урахуванням їхньої професійної компетентності можуть бути переведені в системі органів дипломатичної служби:

1) в порядку просування по службі шляхом зайняття вищої посади дипломатичної служби за результатами конкурсу відповідно до Закону України «Про державну службу» або у порядку ротації;

2) на іншу рівнозначну або нижчу посаду дипломатичної служби в системі органів дипломатичної служби у порядку ротації;

3) на іншу рівнозначну або нижчу посаду дипломатичної служби в Міністерстві закордонних справ України або в Представництві Міністерства закордонних справ України на території України;

4) в інших випадках, передбачених Законом України «Про державну службу».

2. Переведення здійснюється Державним секретарем Міністерства закордонних справ України за згодою посадової особи дипломатичної служби.

Стаття 21. Перебування посадових осіб дипломатичної служби у розпорядженні Міністерства закордонних справ України

1. Посадові особи дипломатичної служби можуть бути зараховані у розпорядження Міністерства закордонних справ України у таких випадках:

1) перед направленням у довготермінове відрядження – на строк до двох місяців для відповідної професійної підготовки до відрядження;

2) після завершення довготермінового відрядження – на строк до шести місяців, включаючи період перебування у щорічній відпустці, якщо в рамках ротації посадовій особі дипломатичної служби (крім

осіб, призначених за контрактом про проходження дипломатичної служби) не визначено посади в Міністерстві закордонних справ України або Представництві Міністерства закордонних справ України на території України для подальшого проходження дипломатичної служби.

2. Посадова особа дипломатичної служби, яка зарахована у розпорядження Міністерства закордонних справ України відповідно до пункту 2 частини першої цієї статті, продовжує перебування на дипломатичній службі та направляє до структурного підрозділу Міністерства закордонних справ України або до Представництва Міністерства закордонних справ України на території України, в якому вона працювала до направлення у довготермінове відрядження, та виконує доручення їх керівників. У разі службової необхідності з урахуванням професійної компетентності такої посадової особи Державний секретар Міністерства закордонних справ України може прийняти рішення про проходження дипломатичної служби такою посадовою особою в іншому структурному підрозділі Міністерства закордонних справ України або в іншому Представництві Міністерства закордонних справ України на території України.
3. Посадові особи дипломатичної служби, зараховані у розпорядження Міністерства закордонних справ України, можуть направлятися для підвищення рівня професійної компетентності до закладу післядипломної освіти, що належить до сфери управління Міністерства закордонних справ України.
4. Умови оплати праці посадових осіб дипломатичної служби, зарахованих у розпорядження Міністерства закордонних справ України, визначаються Кабінетом Міністрів України.
5. Посадовим особам дипломатичної служби, зарахованим у розпорядження Міністерства закордонних справ України відповідно до пункту 2 частини першої цієї статті, службою управління персоналом пропонуються посади дипломатичної служби в системі органів дипломатичної служби.

Посадова особа дипломатичної служби, зарахована у розпорядження Міністерства закордонних справ України відповідно до пункту 2 частини першої цієї статті, має право відмовитися від двох поспіль пропозицій про переведення в системі органів дипломатичної служби.

Стаття 22. Особливості роботи посадових осіб дипломатичної служби у секретаріатах міжнародних організацій

1. Посадові особи дипломатичної служби можуть бути направлені на роботу до секретаріатів міжнародних організацій за квотою України. У такому разі тривалість роботи у секретаріаті міжнародної організації обумовлюється строком контракту з такою організацією, визначеним за погодженням з Міністерством закордонних справ України.
2. Період роботи у секретаріаті міжнародної організації за квотою України зараховується до стажу дипломатичної служби.
3. Порядок віднесення посад у секретаріатах міжнародних організацій, а також посад, зазначених в частині шостій цієї статті, до відповідних посад дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах України затверджується Кабінетом Міністрів України.
4. Посадові особи дипломатичної служби, направлені на роботу до секретаріатів міжнародних організацій за квотою України, після закінчення строку відповідного контракту, визначеного за погодженням з Міністерством закордонних справ України, працевлаштовуються у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 18 цього Закону.
5. Якщо правилами міжнародної організації передбачено, що витрати, пов'язані з роботою посадової особи дипломатичної служби в секретаріаті міжнародної організації за квотою України, покладаються на державу, яка направляє цю посадову особу, такі витрати здійснюються за рахунок державного бюджету у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.
6. Громадяни України, які обіймають посади в секретаріатах, органах міжнародних організацій та закордонних юрисдикційних органах, членом або учасником яких є Україна, користуються привілеями та імунітетами відповідно до міжнародних договорів, що визначають обсяг таких привілеїв та імунітетів. Громадянам, які обіймають керівні посади в зазначених органах, може бути присвоєно дипломатичний ранг у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 25 цього Закону.

Період роботи громадян України на посадах у секретаріатах, органах міжнародних організацій та закордонних юрисдикційних органах, членом або учасником яких є Україна, зараховується до стажу дипломатичної служби. Період роботи громадян України на посаді судді закордонного юрисдикційного органу, членом або учасником якого є Україна, зараховується також до стажу роботи на посаді судді.

Стаття 23. Проходження працівниками інших державних органів дипломатичної служби в органах дипломатичної служби

1. Працівники інших державних органів можуть проходити дипломатичну службу в органах дипломатичної служби, якщо їхня професійна діяльність пов'язана із забезпеченням реалізації повноважень відповідних державних органів у сфері зовнішніх зносин.
2. Порядок, строки та особливості вступу і проходження дипломатичної служби в органах дипломатичної служби особами, зазначеними у частині першій цієї статті, їх гранична чисельність та перелік закордонних дипломатичних установ України, до яких відряджаються такі особи, визначаються Президентом України.
3. Після завершення строку проходження дипломатичної служби особи, зазначені у частині першій цієї статті, звільняються з дипломатичної служби та направляються до відповідних державних органів для вирішення питання їх подальшого працевлаштування.
4. Працівникам інших державних органів, направленим у довготермінове відрядження до закордонних дипломатичних установ України, після завершення такого відрядження надається з урахуванням їхньої професійної компетентності рівнозначна посада в тому державному органі, з якого вони були переведені.
5. З працівниками інших державних органів, які переведені на посаду в закордонну дипломатичну установу України на час довготермінового відрядження, укладається контракт про проходження дипломатичної служби.

РОЗДІЛ V

ДИПЛОМАТИЧНІ РАНГИ

Стаття 24. Перелік дипломатичних рангів

1. Дипломатичний ранг – це спеціальне звання, яке відповідно до Конституції України та цього Закону присвоюється дипломатичним службовцям.
2. Встановлюються такі дипломатичні ранги:
Надзвичайний і Повноважний Посол;
Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу;
Надзвичайний і Повноважний Посланник другого класу;
радник першого класу;
радник другого класу;
перший секретар;
другий секретар;
третій секретар;
аташе.

Стаття 25. Порядок присвоєння та позбавлення дипломатичних рангів

1. Дипломатичний ранг присвоюється згідно з посадою, яку займає дипломатичний службовець.
2. Дипломатичним службовцям, які проходять дипломатичну службу в органах дипломатичної служби, дипломатичні ранги аташе, третього секретаря, другого секретаря, першого секретаря, радника другого класу, радника першого класу присвоюються Міністром закордонних справ України.
3. Особам, які не мають дипломатичного рангу та прийняті на посади у структурні підрозділи Адміністрації Президента України, що забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері, на посади у структурні підрозділи Апарату Верховної Ради України і Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечують представництво Голови Верховної Ради України і Прем'єр-міністра України у зносинах з органами влади інших держав та здійснення заходів з міжнародного співробітництва Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, дипломатичний ранг присвоюється за поданням керівників цих органів у порядку, встановленому законодавством.

4. Дипломатичні ранги Надзвичайного і Повноважного Посла, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу присвоюються дипломатичним службовцям Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України.

За особами, яким присвоєно дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, а також за їхніми дружинами (чоловіками) зберігається право на користування дипломатичним паспортом довічно.

5. Міністрові закордонних справ України присвоюється дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла.
6. Чергові дипломатичні ранги дипломатичним службовцям, які переведені для проходження дипломатичної служби до інших державних органів, присвоюються за поданням керівників цих органів у порядку, встановленому законодавством.
7. Присвоєння чергового дипломатичного рангу здійснюється згідно з посадою, яку займає дипломатичний службовець, та з дотриманням строків перебування у дипломатичних рангах. Відповідність посад дипломатичних службовців дипломатичним рангам визначається Переліком дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів, який затверджується Президентом України.
8. Особі, яка вперше призначена на дипломатичну посаду, присвоюється найнижчий дипломатичний ранг, до якого приписана її посада.
9. Дипломатичні ранги присвоюються дипломатичним службовцям після призначення на дипломатичну посаду, а в разі встановлення випробування – після закінчення його строку.
10. Протягом строку застосування дисциплінарного стягнення, а також протягом шести місяців з дня отримання дипломатичним службовцем негативної оцінки за результатами оцінювання його службової діяльності черговий дипломатичний ранг такому дипломатичному службовцю не присвоюється.
11. У разі призначення дипломатичного службовця на вищу дипломатичну посаду йому може бути присвоєно черговий дипломатичний ранг без урахування строків перебування у дипломатичних рангах, передбачених частиною першою статті 26 цього Закону.

12. В окремих випадках за успішне виконання особливо важливих завдань та особливі заслуги дипломатичним службовцям може бути достроково присвоєно черговий дипломатичний ранг.

Не допускається дострокове присвоєння дипломатичного рангу два рази поспіль.

13. У разі переходу дипломатичного службовця на нижчу дипломатичну посаду або звільнення з дипломатичної служби за таким дипломатичним службовцем зберігається присвоєний йому дипломатичний ранг.

14. За сумлінну дипломатичну службу дипломатичному службовцю, безперервний стаж дипломатичної служби якого становить понад п'ятнадцять років, у зв'язку з виходом на пенсію Міністром закордонних справ України може присвоюватися черговий дипломатичний ранг поза межами відповідної категорії посад (крім дипломатичних рангів, які присвоюються дипломатичним службовцям Президентом України) без урахування строків перебування у дипломатичних рангах, передбачених частиною першою статті 26 цього Закону.

15. Дипломатичний службовець, якому присвоєно дипломатичний ранг, може бути позбавлений дипломатичного рангу за рішенням суду.

У разі припинення дипломатичним службовцем громадянства України позбавлення дипломатичного рангу здійснюється органом чи посадовою особою, які його присвоїли.

16. В особовій справі та трудовій книжці дипломатичного службовця робиться запис про присвоєння, зміну та позбавлення дипломатичного рангу.

Стаття 26. Строки перебування у дипломатичних рангах

1. Строк перебування у дипломатичних рангах аташе, третього секретаря, другого секретаря, першого секретаря, радника другого класу становить три роки.
2. Строк перебування у дипломатичних рангах радника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу не встановлюється.

Стаття 27. Ранги адміністративних службовців

1. Адміністративним службовцям дипломатичні ранги не присвоюються. Їм присвоюються ранги державних службовців у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу».

РОЗДІЛ VI

ПРИПИНЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 28. Підстави для припинення дипломатичної служби

1. Дипломатична служба припиняється з підстав, передбачених Законом України «Про державну службу».
2. Дипломатична служба припиняється також з таких підстав:
 - 1) закінчення строку контракту про проходження дипломатичної служби або порушення його умов;
 - 2) відмова без поважних причин посадової особи дипломатичної служби, яка займає посаду категорії «Б», від третьої посліпль пропозиції про участь у ротації (частина друга статті 17 цього Закону);
 - 3) відмова без поважних причин посадової особи дипломатичної служби, яка займає посаду категорії «В», від другої посліпль пропозиції про участь у ротації (частина друга статті 17 цього Закону);
 - 4) відмова посадової особи дипломатичної служби, яка зарахована в розпорядження Міністерства закордонних справ України, від третьої посліпль пропозиції про переведення в системі органів дипломатичної служби (частина п'ята статті 21 цього Закону);
 - 5) відставка дипломатичного службовця (стаття 29 цього Закону);
 - 6) одноразове грубе порушення посадових обов'язків посадовою особою дипломатичної служби, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією, встановлене за результатами дисциплінарного провадження, проведеного дисциплінарною комісією Міністерства закордонних справ України відповідно до законодавства про державну службу.

Стаття 29. Відставка дипломатичних службовців

1. Відставкою є припинення дипломатичної служби дипломатичним службовцем, який займає дипломатичну посаду категорії «А» та має дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла.

Підставами для відставки є:

- 1) принципова незгода з рішенням відповідного державного органу або посадової особи;
 - 2) примушування дипломатичного службовця до виконання рішення державного органу або посадової особи, яке суперечить законодавству України або може завдати значної шкоди державі, підприємствам, установам, організаціям, окремим громадянам;
 - 3) стан здоров'я, що перешкоджає виконанню посадових повноважень (за наявності медичного висновку).
2. Приймає відставку дипломатичного службовця, який займає дипломатичну посаду категорії «А» та має дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, або надає мотивовану відмову у відставці відповідний державний орган або посадова особа, які призначали такого дипломатичного службовця на дипломатичну посаду. Рішення про прийняття відставки або надання відмови у відставці приймається у місячний строк. У разі відмови у відставці дипломатичний службовець продовжує виконувати посадові обов'язки і має право на звільнення з підстав, передбачених Законом України «Про державну службу».

Стаття 30. Граничний вік перебування на дипломатичній службі

1. Граничний вік перебування на дипломатичній службі становить 65 років.
2. Після досягнення 65-річного віку особи, яким присвоєно дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, можуть перебувати на дипломатичних посадах, призначення на які здійснює Президент України.

РОЗДІЛ VII

ОПЛАТА ПРАЦІ, КОМПЕНСАЦІЙНІ ВИПЛАТИ ТА СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПОСАДОВИХ ОСІБ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ТА ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ ФУНКЦІЇ З ОБСЛУГОВУВАННЯ

Стаття 31. Оплата праці посадових осіб дипломатичної служби

1. Умови оплати праці посадових осіб дипломатичної служби встановлюються відповідно до цього Закону, Закону України «Про державну службу» та інших актів законодавства України.

2. Заробітна плата дипломатичних службовців, крім складових, встановлених Законом України «Про державну службу», включає надбавку за дипломатичний ранг, якщо їм не виплачується надбавка за ранг державного службовця.

У разі якщо дипломатичному службовцю присвоєно дипломатичний ранг нижчий, ніж присвоєний раніше ранг державного службовця, надбавка виплачується за ранг державного службовця.

3. Посадові оклади посадових осіб дипломатичної служби визначаються Кабінетом Міністрів України з урахуванням спеціальних вимог до професійної компетентності, передбачених цим Законом.
4. Фонд оплати праці Міністерства закордонних справ України та представництв Міністерства закордонних справ України на території України формується з урахуванням особливостей проходження дипломатичної служби, зокрема у зв'язку з проведенням ротації.

Стаття 32. Особливості виплати заробітної плати працівникам дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах України

1. Працівникам дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах України заробітна плата виплачується один раз на місяць.

Стаття 33. Компенсаційні виплати

1. Працівники дипломатичної служби, направлені у довготермінове відрядження, крім заробітної плати, один раз на місяць отримують компенсаційні виплати.
2. Складові, розмір компенсаційних виплат, а також порядок їх розрахунку визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 34. Соціальне та медичне забезпечення

1. Працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження, та членам їхніх сімей, які перебувають разом з ними, за рахунок коштів державного бюджету оплачуються витрати:

- 1) у зв'язку з переїздом до місця довготермінового відрядження (включаючи підйомну допомогу), поверненням з такого відрядження, перевезенням багажу, а також у зв'язку з переїздом в Україну з метою перебування у відпустці та повернення з неї один раз у поточному календарному році;

2) пов'язані з наданням медичної допомоги або медичним страхуванням, що забезпечують необхідний обсяг екстреної, первинної та вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги на території держави акредитації та/або держав зони відповідальності закордонної дипломатичної установи України;

3) на здобуття дітьми дошкільної та загальної середньої освіти;

4) на оренду житла та/або оплату вартості комунальних послуг, пов'язаних з орендою житла.

2. Порядок здійснення витрат, передбачених частиною першою цієї статті, визначається Кабінетом Міністрів України.

3. Дітям працівника дипломатичної служби (або іншого з подружжя), який перебуває у довготерміновому відрядженні або повернувся з нього, у першочерговому порядку надаються місця у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Стаття 35. Одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті) за кордоном працівника дипломатичної служби чи втрати працездатності за кордоном працівником дипломатичної служби

1. У разі загибелі (смерті) працівника дипломатичної служби за кордоном під час виконання ним посадових обов'язків його спадкоємцям виплачується одноразова грошова допомога.

2. У разі встановлення працівникові дипломатичної служби інвалідності внаслідок захворювання, каліцтва або іншої шкоди здоров'ю, пов'язаних із виконанням ним посадових обов'язків, протягом одного року після звільнення його з посади у зв'язку з неможливістю продовження проходження дипломатичної служби чи виконання функцій з обслуговування в органах дипломатичної служби внаслідок зазначених причин такому працівнику виплачується одноразова грошова допомога.

3. Порядок, розміри, умови виплати одноразової грошової допомоги, передбаченої цією статтею, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 36. Оплата витрат на репатріацію останків працівника дипломатичної служби, членів його сім'ї

1. У разі загибелі (смерті) за кордоном працівника дипломатичної служби, направлено у довготермінове відрядження або

службове відрядження, здійснюється оплата послуг з репатріації останків за адресою реєстрації загиблого (померлого) за рахунок кошторису відповідної закордонної дипломатичної установи України.

2. У разі загибелі (смерті) в державі розміщення відповідної закордонної дипломатичної установи України членів сім'ї працівника дипломатичної служби, які перебували разом з ним за місцем його довготермінового відрядження, здійснюється оплата послуг з репатріації останків за місцем реєстрації загиблого (померлого) за рахунок кошторису відповідної закордонної дипломатичної установи України.

Стаття 37. Гарантії іншому з подружжя працівника дипломатичної служби в закордонній дипломатичній установі України

1. Держава сприяє створенню умов для працевлаштування іншого з подружжя під час перебування за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби.
2. Час перебування за кордоном іншого з подружжя, який не працював під час перебування за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби, зараховується до страхового стажу.

Порядок нарахування страхового стажу та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для іншого з подружжя, який не працював під час перебування за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби, визначається законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

3. Іншому з подружжя, який перебував за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби, після закінчення строку такого відрядження надається посада в державних органах, на державних підприємствах, в установах, організаціях, де він працював до виїзду за кордон, рівнозначна тій, яку він займав до звільнення.

Стаття 38. Пенсійне забезпечення посадових осіб дипломатичної служби

1. Пенсійне забезпечення дипломатичних службовців та адміністративних службовців здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування».

РОЗДІЛ VIII

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 39. Професійне навчання посадових осіб дипломатичної служби

1. Посадовим особам дипломатичної служби створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, у тому числі вдосконалення знання іноземних мов, у відповідних закладах освіти в Україні та за кордоном.
2. Професійне навчання проводиться постійно, у тому числі з метою підготовки посадових осіб дипломатичної служби до участі у ротації.
3. Забезпечення підвищення професійної компетентності посадових осіб дипломатичної служби здійснює заклад післядипломної освіти, що належить до сфери управління Міністерства закордонних справ України (далі – заклад післядипломної освіти).

Статус, завдання та функції закладу післядипломної освіти визначаються цим Законом та статутом, що затверджується Міністерством закордонних справ України.

Заклад післядипломної освіти може здійснювати також підвищення професійної компетентності працівників інших державних органів, до повноважень яких належить забезпечення реалізації повноважень відповідних органів у сфері зовнішніх зносин, а також проводити наукові дослідження у сфері міжнародних відносин.

4. Посадові особи дипломатичної служби, які перебувають у розпорядженні Міністерства закордонних справ України, можуть проходити професійне навчання з відривом від роботи строком до двох місяців у закладі післядипломної освіти.

5. Професійне навчання посадових осіб дипломатичної служби у закладі післядипломної освіти проводиться за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.

Міністерство закордонних справ України формує пропозиції щодо обсягу державного замовлення на професійне навчання посадових осіб дипломатичної служби для державних потреб на основі їхніх професійних компетенцій та розміщення затвердженого обсягу згідно із законодавством.

6. Посадові особи дипломатичної служби, які працюють у Міністерстві закордонних справ України та представництвах Міністерства закордонних справ України на території України, можуть бути направлені Міністерством закордонних справ України на професійне навчання за кордон. З такими особами Міністерством закордонних справ України укладається угода про відпрацювання ними в органах дипломатичної служби не менше трьох років після завершення навчання.

На строк професійного навчання за кордоном за такими посадовими особами дипломатичної служби зберігаються посада та середньомісячна заробітна плата. Строк професійного навчання за кордоном не може перевищувати одного року.

У разі звільнення з дипломатичної служби протягом трирічного строку після завершення професійного навчання за кордоном посадові особи дипломатичної служби зобов'язані відшкодувати виплачену їм протягом такого навчання заробітну плату та інші витрати, пов'язані з таким навчанням, здійснені за рахунок державного бюджету.

7. Час роботи на посадах директора, першого заступника та заступників директора закладу післядипломної освіти зараховується до стажу державної служби, якщо до призначення на посаду вони перебували на дипломатичних посадах та після звільнення повернулися на дипломатичну службу.

Після закінчення роботи на посадах директора, першого заступника та заступників директора закладу післядипломної освіти таким дипломатичним службовцям надається посада рівнозначна тій, яку вони займали до призначення.

РОЗДІЛ ІХ
РОБОЧИЙ ЧАС І ЧАС ВІДПОЧИНКУ.
ВІДПУСТКИ ПРАЦІВНИКІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 40. Робочий час і час відпочинку працівників дипломатичної служби

1. Робочий час і час відпочинку посадових осіб дипломатичної служби визначаються відповідно до Закону України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.
2. Робочий час і час відпочинку працівників, які виконують функції з обслуговування, визначаються відповідно до законодавства про працю з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.
3. У закордонних дипломатичних установах України у державах з важкими кліматичними умовами або складною безпековою ситуацією, а також з урахуванням законів і традицій держави перебування за погодженням з Міністерством закордонних справ України можуть встановлюватися інші робочий час і час відпочинку працівників дипломатичної служби.
4. Для виконання невідкладних або непередбачуваних завдань під час довготермінового відрядження працівники дипломатичної служби, для яких законом не передбачено обмежень щодо роботи, можуть у визначеному законодавством порядку залучатися до роботи понад установлену тривалість робочого дня, а також у вихідні, святкові та неробочі дні, у нічний час.

Стаття 41. Відпустки працівників дипломатичної служби

1. Посадовим особам дипломатичної служби надаються відпустки відповідно до Закону України «Про державну службу».
2. Працівникам, які виконують функції з обслуговування, надаються відпустки у порядку, встановленому законодавством про працю.
3. Порядок надання відпусток працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження, встановлюється Міністерством закордонних справ України.

РОЗДІЛ X

ФІНАНСУВАННЯ І МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Стаття 42. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення органів дипломатичної служби

1. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення органів дипломатичної служби здійснюються за рахунок коштів державного бюджету.
2. Закордонні дипломатичні установи України мають самостійний баланс, печатку із своєю назвою, а також рахунки в банках держав акредитації.

Стаття 43. Розміщення закордонних дипломатичних установ України

1. Порядок розміщення, придбання, оренди, відчуження та особливості будівництва об'єктів нерухомого майна для потреб закордонних дипломатичних установ України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 44. Зв'язок, безпека та архів дипломатичної служби

1. Для забезпечення діяльності системи органів дипломатичної служби використовуються:
 - 1) зв'язок, що включає власні мережу телекомунікацій і кур'єрську службу;
 - 2) галузевий державний архів дипломатичної служби для постійного зберігання документів, що утворюються в процесі діяльності органів дипломатичної служби, зберігання оригіналів міжнародних договорів України, їх завірених копій.

Положення про галузевий державний архів дипломатичної служби затверджується у встановленому порядку.

2. Міністерство закордонних справ України у взаємодії з іншими державними органами забезпечує функціонування комплексної системи безпеки органів дипломатичної служби.

РОЗДІЛ XI

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування, крім пункту 5 цього розділу, який набирає чинності з дня його опублікування.
2. Визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про дипломатичну службу» (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 5, ст. 29 із наступними змінами).
3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:
 - 1) пункт 1 частини першої статті 519 Кримінального процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9–13, ст. 88) викласти в такій редакції:

«1) керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова особа – у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном»;
 - 2) абзац третій частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 29, ст. 377 із наступними змінами) викласти в такій редакції:

«здійснює координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; призначає керівників торговельних представництв України в іноземних державах за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, погодженим з Міністерством закордонних справ України; погоджує призначення на посади в закордонних дипломатичних установах України працівників центральних органів виконавчої влади, до посадових обов'язків яких належать питання торговельно-економічного та секторального співробітництва. Призначення таких працівників здійснюється за поданням центральних органів виконавчої влади, погодженим з Міністерством закордонних справ України»;
 - 3) у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 49–51, ст. 376 із наступними змінами):

а) у статті 11:

у пункті 4 слова «дипломатичних представництвах та консульських установах України» виключити;

доповнити пунктами 4¹ і 14 такого змісту:

«4¹) працівники дипломатичної служби, направлені у довготермінове відрядження»;

«14) непрацюючий інший з подружжя працівника дипломатичної служби, який перебуває за кордоном за місцем довготермінового відрядження такого працівника»;

б) у статті 14:

у пункті 1:

в абзаці другому слова та цифри «у пунктах 1, 10» замінити словами та цифрами «у пунктах 1, 4¹, 10, 14»;

в абзаці четвертому слова «дипломатичні представництва, консульські установи України» виключити;

доповнити пунктом 6 такого змісту:

«6) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері зовнішніх зносин, уповноважений орган центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань національної безпеки у военній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період, – для осіб, зазначених у пункті 14 статті 11 цього Закону»;

в) частину шосту статті 20 доповнити абзацом десятим такого змісту:

«За осіб, зазначених у пункті 14 статті 11 цього Закону, страхові внески сплачуються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, за рахунок коштів державного бюджету»;

г) у частині п'ятій статті 21:

після абзацу шостого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Відомості про осіб, зазначених у пункті 14 статті 11 цього Закону, подаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері зовнішніх зносин, уповноваженим органом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань національної безпеки у военній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період».

У зв'язку з цим абзац сьомий вважати абзацом восьмим;
в абзаці восьмому слово «шостому» замінити словом «сьомому»;
г) у статті 40:

в абзаці третьому частини першої та в абзаці двадцять третьому частини другої цифри і слово «7, 8 і 9» замінити цифрами і словом «7, 8, 9 і 14»;

д) пункт 3¹ розділу XV «Прикінцеві положення» доповнити підпунктом 5 такого змісту:

«5) перебування у довготерміновому відрядженні працівників дипломатичної служби у період з 1 січня 2004 року по 30 квітня 2016 року, за умови сплати страхових внесків (єдиного внеску) незалежно від сплаченого розміру»;

4) у статті 36 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 38, ст. 324):

частину першу виключити;

частину другу після слова «громадян» доповнити словом «України»;

5) у Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 2–3, ст. 11 із наступними змінами):

а) у частині першій статті 4:

в абзаці п'ятому пункту 1 слова «дипломатичні представництва і консульські установи України» виключити;

доповнити пунктом 16 такого змісту:

«16) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері зовнішніх зносин, уповноважений орган центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період, – за непрацюючого іншого з подружжя працівника дипломатичної служби, який перебуває за кордоном за місцем довготермінового відрядження такого працівника»;

б) у статті 5:

у частині другій слова і цифри «у пунктах 4, 5, 5¹ та 15» замінити словами і цифрами «у пунктах 4, 5, 5¹, 15 та 16»;

частину четверту доповнити абзацом шостим такого змісту:

«у платників, зазначених у пункті 16 частини першої статті 4 цього Закону, – з дня направлення непрацюючого іншого з подружжя працівника дипломатичної служби, який перебуває за кордоном за місцем довготермінового відрядження такого працівника, по день перетину кордону України у зв'язку з остаточним поверненням в Україну»;

в) у частині третій статті 6 слова і цифри «у пунктах 1, 4, 5 та 5¹» замінити словами і цифрами «у пунктах 1, 4, 5, 5¹ та 16»;

г) частину першу статті 7 доповнити пунктом 5 такого змісту:

«5) для платників, зазначених у пункті 16 частини першої статті 4 цього Закону, – на суми, що визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Нарахування та сплата єдиного внеску за непрацюючого іншого з подружжя працівника дипломатичної служби, який перебуває за кордоном за місцем довготермінового відрядження такого працівника, з дня направлення по день перетину кордону України у зв'язку з остаточним поверненням в Україну здійснюються за рахунок коштів державного бюджету в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, але не менше мінімального страхового внеску за кожную особу»;

г) у частині другій статті 20:

після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Відомості про непрацюючого іншого з подружжя працівника дипломатичної служби, який перебуває за кордоном за місцем довготермінового відрядження такого працівника, подаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері зовнішніх зносин, уповноваженим органом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань національної безпеки у військовій сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період».

У зв'язку з цим абзаци другий і третій вважати відповідно абзацами третім і четвертим;

в абзаці четвертому слова «першому і другому» замінити словами «першому – третьому»;

б) статтю 10 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 38, ст. 385; 2016 р., № 4, ст. 43) доповнити частиною сьомою такого змісту:

«7. Державний секретар Міністерства закордонних справ України є дипломатичним службовцем.

Державний секретар Міністерства закордонних справ України здійснює повноваження керівника державної служби стосовно посадових осіб дипломатичної служби, затверджує штатні розписи та кошториси органів дипломатичної служби.

Державний секретар Міністерства закордонних справ України здійснює повноваження, визначені частиною четвертою цієї статті, крім таких повноважень, які здійснює Міністр закордонних справ України відповідно до закону:

1) порушення в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра закордонних справ, Державного секретаря Міністерства закордонних справ України, Надзвичайних і Повноважних Послів України, Надзвичайних і Повноважних Послів України з резиденцією в Києві, Постійних представників України при міжнародних організаціях, Представників України при міжнародних організаціях, Глав Місій України при міжнародних організаціях;

2) порушення в установленому порядку питання щодо присвоєння дипломатичного рангу або рангу державного службовця Державному секретарю Міністерства закордонних справ України»;

7) у Законі України «Про державну службу» (Відомості Верховної Ради України, 2016 р., № 4, ст. 43):

а) пункт 6 частини другої статті 3 викласти в такій редакції:

«б) органів дипломатичної служби»;

б) пункт 3 частини другої статті 46 викласти в такій редакції:

«3) час проходження дипломатичної служби на дипломатичних посадах».

4. Дипломатичним службовцям та особам, які працюють на посадах у структурних підрозділах Адміністрації Президента України, що забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері, на посадах у структурних підрозділах Апарату Верховної Ради України і Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечують здійснення заходів з міжнародного співробітництва Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України та

представництво Голови Верховної Ради України і Прем'єр-міністра України у зносинах з органами влади інших держав і міжнародними організаціями, яким присвоєно дипломатичний ранг другого секретаря другого класу або другого секретаря першого класу, присвоюється дипломатичний ранг другого секретаря, а особам, яким присвоєно дипломатичний ранг першого секретаря другого класу або першого секретаря першого класу, – дипломатичний ранг першого секретаря. Зазначеним особам у подальшому присвоюються дипломатичні ранги відповідно до займаної посади у порядку, встановленому цим Законом, з урахуванням часу присвоєння попереднього дипломатичного рангу.

5. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня опублікування цього Закону:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСУ	7
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ	7
ЗМІСТ ПРОГРАМИ ЗА ТЕМАМИ ЛЕКЦІЙ	8
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ	38
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ	59
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ	70
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІД ЧАС ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	72
РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ	75
ДОДАТОК	77

Навчально-методичне видання

ІСТОРІЯ ДИПЛОМАТІЇ

*Навчально-методичний посібник
(для студентів 2 курсу денної форми навчання
факультету міжнародно-правових відносин)*

*За редакцією завідувача кафедри
міжнародного та європейського права
О. В. Бігняка*

Дизайн обкладинки – А. Юдашкіна
Технічне редагування – Т. Шутова
Верстка – Ю. Семенченко

Підписано до друку 20.01.2021 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 6,47. Наклад 300. Замовлення № 0321-74.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво та виготовлення – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.